

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KASIM 1973

İÇİNDEKİLER :

Türk Halk Bilgisi (Folklor) Derneği Kongresi	T.F.A.
Tire'de Çocuklarla İlgili İnanışlar	Gündüz ARTAN
Teve'de Yağmur Duası	Ali Rıza BALAMAN
Erzincan Folkloru'ndan Örnekler	Ruhi KARA
Gaziantep'te Sahre ve Sahre Âlemleri	Cemil Cahit GÜZELBEY
Kuşlar (Eski Türk Destanı, Halk Şiiri ve Hikâyelerinde) -I-	Murat URAZ
Tokatlı Aşık Nuri'nin Yayınlanmamış Şiirleri	Mahmut İŞITMAN
Ağrı'dan Atasözleri	Nail TAN
Amarat'ta Bastırık Yapma ve Duğran Çalkama	İsmail ÖZTÜRK
Köy Ortaoyunları: Kars'ta Harembaşı Oyunu	Aşık Sadi DEĞER
Halk Fıkraları ve "Öğünmek Gibi Olmasın Ama."	Enver Naci GÖKŞEN
I. İst. Festivali Folklor Gösterileri Başarılı Oldu	İhsan HİNÇER
Masallar : "Dere Kızı Masalı"	Numan KARTAL
Kültür Müsteşarlığı İstanbul'da Karagöz Kursu Açtı	T.F.A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 292

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

mmmm! sana'lı bir dilim nefistir...

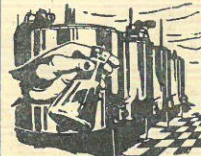
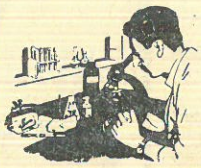
Çocuklarınız üstün lezzetli Sana'ya bayılırlar.

Üstün lezzetli Sana'da, taze pastörize süt vardır. mevcuttur. Bundan dolayı Sana kıymetli bir En saf nebatî yağlarla hazırlanan Sana'da ay- enerji kaynağı ve üstün lezzetli, mükemmel rica vücuda elzem olan A ve D vitaminleri bir gıdadır.

sizin için çalışıyorlar :

Evet! Taze sütün pastörize edilmesinden Sana'nın ambalajlanmasına kadar geçen muhtelif safhalarda, yüzlerce Türk işçisi, hergün sofranıza üstün kaliteli bir margarin getirmek için, titizlikle çalışıyor.

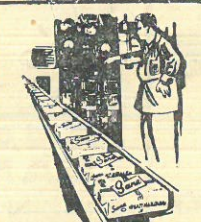
Sana imalatının her safhasındaki, sıkı ve devamlı kalite kontrolleri, Sana'yı bugün yurdumuzun en üstün kahvaltılık margarinine haline getirmiştir.

Bunu biliyor muydunuz?

Her sene, Sana'ya 1.000.000 kilo taze pastörize süt ilâve edilmektedir.

Sana, yüzde yüz saf nebatî yağlarla kat'iyen el değmeden hazırlanmaktadır.

Sana ağıza tad, vücuda sıhhat !

Tire'de Çocuklarla İlgili İnanışlar

Derleyen : Gündüz ARTAN

Saçlı doğan çocukların zengin olacağına inanılır. Çocuk uyurken gülerse meleklelerle konuştuğuna, çok gülerse civelek olacağına, elini açık tutan çocukların zengin ve cömert, kapayanların eli sıkı olacağına inanılır. Çocuk kırkını geçirinceye kadar ağlamakta devam ederse yedi evin kapısından koparılan kıymıkla tütsülenir. Çok ağlayan çocukların ağzına babasının sol ayak kabısı ile vurulur.

Cılız ve hasta çocuklar "ya ölsün ya olsun" diye mezara atılır. Orda hemen ağlarsa yaşayacak, ağlamazsa yaşamıyacak hükmüne varılır.

Çiçek hastalığına tutulmaması için altı aylık oluncaya kadar eline çiçek verilmez. Hasta olmasın diye çocuğun ilk çıkardığı çamaşırlar kapı eşiğine bırakılır, uzun ömürlü olması için de üzerine un sürülür.

Altı aylık olunca tırnakları kesilir. Sonra un avuçlatılır veya eli babasının cebine sokulur. Çıkardığı paralarla simit alınıp komşulara dağıtılır.

Yaramaz çocuklar kazana sokularak üstüne darı serpilir. Bu darıları tavuklar yeyince hiçbir yaramazlıkları kalmaz.

Konuşamıyan çocuklara deve çanından

terliğe de Kâmil Nizam Bigalı'yı, muhasip üyeliğe Üstün Gürtuna'yı seçti.

Yönetim Kurulu ilk iş olarak Genel Kurul sonuçlarını Dernekler Kanunu'nun getirdiği yeni hükme göre 7 suret tüzük (4 adedi 10 ar liralık damga pulu ile tasdikli) 5 suret Yönetim Kurulu ve Denetçilerin asıl ve yedekleriyle birlikte adresleri ve mesleklerini gösterir liste, yeni çalışma dönemi bütçesi ve Genel Kurul tutanağını 10. 7. 1973 günlü ve 2 sayılı yazı ile en büyük mülkiye âmirliğine sundu.

16. 7. 1973 tarihli ve 3 sayılı yazı ile de taahhütlü mektupla İçişleri Bakanlığı'na başvurularak dernek adının başında "Türk" kelimesinin kullanılması için Bakanlar Kurulu'ndan karar alınması için harekete geçildi.

Henüz İstanbul Eminönü Kaymakam-

su içirilir. Bülbül, kanarya artığı su içirilir.

Nazardan korumak için üzerlik, karacat, susam, sarımsak kabuğu ve soğandan bir muska yapılır. Çocuğun alınına kara veya çivit sürülür. Gözlerine ekmek konur ve köpeğe atılır. Nazar değdiğine kanaat getirilince çocuğun başında kurşun dökülür, kömür söndürülür, tuz kavrulur. Bunlar, içine biraz para katılarak üç yol ağzına atılır. Parayı kim alırsa nazar ona geçer.

Yürüyemiyen çocuklar akar sudan atlatılır. Çocuğun çabuk yürümesi için salâ verilirken "saldım salâya, yalvardım Mevlâya, yürüsün cumâya" denir veya yeni doğan aya karşı sallanır.

Çocuk emeklemekten kurtulup ilk adımı attığı günlerde bir testinin ağzına yumurta konur. Çocuk bu yumurtayı alırken "memeden nasibin kesildi, yiyecekten açılınsın" denir. Oğlan çocuğu kızlardan iki ay fazla emerler, bu onların askerlik hakkıdır. Çocuk ilk adımını atınca ayağı büyüklüğünde puğaça yapılarak komşulara, ayrıca ayak paçası yapıp fakirlere dağıtılır.

lığı eliyle İstanbul Valiliği'ne verilen yeni tüzüğün tasdik kararı hakkında bir cevap alınmadı. Binlerce dernek aynı şekilde tüzüğünde değişiklik yaptığından sıraya konulduğu öğrenildi. Keza İçişleri Bakanlığı'ndan da bu tarihe kadar netice alınmadı. Her iki müracaatın da sonu alındığı zaman tüzük bir gazetede yayınlanacak ve durum dernek üyelerine bildirilecektir.

Temmuz 1973 tarihli ve 288 numaralı sayımızda kısaca okuyucularımıza Türk Halk Bilgisi (Folklor) Derneği Genel Kurulu'nun toplandığını, geniş bilgiyi Ağustos sayımızda sunacağımızı bildirmiştik. Gecikme ilgili makamlardan tasdik keyfiyetinin bildirilememesi üzerine olmuştur. Okuyucularımızı daha fazla bekletmek için bu sayımızda açıklama yapmış bulunuyoruz. T.F.A.

Teve'de Yağmur duası

Yazan : Ali Rıza BALAMAN

Geleneksel olarak, üretimdeki verimin iklim, mevsim ve yağış koşullarına bağlı olması nedeniyle doğal güçler, tarımcının hayatında önemli bir yer tutar. Köylünün düşüncesine göre; doğanın biricik sahibi ve de hâkimi olan Tanrı, yağmuru ister yağdırır, isterse yağdırmaz; özellikle kullarını cezalandırmak için ya çok yağdırır ya da hiç yağdırmaz. İşte bu nedenle, modern teknolojinin olanaklarına sahip olmayan Teve'liler, yaşamlarını sürdürmek için, Tanrı'dan ürünün bağımlı olduğu değişkenlerden biri olan yağmuru istemektedirler. Bu isteğin bir görev olarak düzenli yapılması ve yaygınlığı, yağmur duasını dini bir tören şekline dönüştürmüştür (Daha fazla bilgi için bkz.: Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, "Türkiye'de Yağmur Duası") (1).

DUA ÖNCESİ HAZIRLIK

Çoğunlukla, köy yaşlılarının birarada bulunduğu Cuma namazında, namaz öncesi ya da namaz sonrasında kuraklıktan, susuzluktan yanmakta olan ekinlerin durumundan söz edilerek yağmur ihtiyacı üzerinde durulur. Yağmur duasına çıkmaya karar veren erkekler, önce, duanın gününü saptar; sonra, imam aracılığıyla karar Cami'de hazır bulunanlara duyurulur. Dua günü, yapılması zorunlu olan hazırlıklar göz önüne alınarak saptanır. Örneğin, dere boyundan yedibin adet çakıl taşı toplanacak ve her taşa bir dua okunacaktır. Eğer, dua günü yaklaştığı halde taşların okunması hâlâ bitmemişse, geriye kalanlar dua bilen bir kaç kişiye dağıtılır; okunması biten taşlar tekrar biraraya toplanır, torbada hazır bekletilir.

Köyün ileri gelenleri (Muhtar, Heyet Üyeleri, İmam gibi), köy odasında oturup bir "döküm" (2) listesi hazırlarlar. Teve'de döküm üç boy üzerinden yapılır: Baş ev, ikinci boy ev ve üçüncü boy ev olmak üzere. Listede dökümü yapılan evlerden toplanan paralarla (40, 30 ve 15 TL.) dua töreninde Tanrı adına kesilecek kurbanlar satın alınır. Örneğin, tanık olduğumuz duada bir kısır inek, iki dana satın alındı, Kurban satın almada pazarlık yapı-

maz. "Kurban için satılık malım var" diyenin malına, bir grup, günün koşullarına göre bedel koyar, mal sahibi de "verdim" der.

DUA GÜNÜ

Yedibin taşın okunup hazır edilmesinden ve kurbanların satın alınmasından sonra, duadan bir gün önce, köy imamı aracılığıyla Cami hoparlöründen: "Komşular, yarın sabah yağmur duasına çıkılacaktır. Duayı duymayana haber versin." şeklinde dua köylüye duyurulur. Duaya, genç kızlar, kadınlar ve yürüyemeyecek kadar hasta ve yaşlı olanlar hariç, herkes katılmak zorundadır. Katılmıyanlar hem kınanır hem de: "O, duayla yağmur yağacağına inanmadığı için aramıza katılmadı. Allah, inancı olmıyana yağmur verir mi? Yağmur zaten o ve onlar gibilerin yüzünden yağmaz, vb.." sözlerle kolaylıkla itham edilir. Bu tür ithamlara hedef olmamak ve köy grubu tarafından kınanıp, horlanmamak için, bu işe inanmıyanlar da duaya katılmaktadırlar.

Yağmur duası günü, Cami'de sabah namazında bulunan köy erkekleri, namazdan sonra köy yakınındaki mezarlığı ve türbe, yatır gibi bir iki "ziyaret" i dolanır, gelirler. Amaç, biraz oyalanarak duaya katılacak kalabalığın, davarı sürüye, hayvanları sığira salmasına fırsat vermek; çocukların uyanıp hazırlanmalarını beklemektir. Güneşin doğup biraz yükselmesiyle Cami önünde toplanan kalabalık, İmamın duasına "Aaamiin" diye bağırarak cevap verirler. Gürültüyü duyan aile reisi, "grup dua yürüyüşüne hazırdır" diyerek acele boy abdestini (3) alıp karısına ya da kızına "çıkın"ını (azık torbası) hazırlamasını buyurur. Çıkına, dağda kurban etiyle pişirilecek plâv için; bulgur, yağ, tuz ve ekmek konur. Duaya katılan her aile, böyle bir çıkın hazırlamak zorundadır. Duaya katılacakların hazır oldukları anlaşılınca, başta köy İmamı, iki yanında dua okumada ona eşlik edecek sesli dua okumağa uygun olanlar, onların arkasında orta yaşlılar ve gençler, en arkada da kızlı oğlanlı bebeler (çocuklar) toplu halde

yürüyüşe geçilir. Yürüyüşün hedefi, yöre nin en yüksek yeri olan ve köyden on kilometre uzaktaki Hıdır Dağı Tepesi'dir. Bazı yaşlılar gruba eşekleriyle katılırlar, bu arada yürümekten yorulan küçük çocuklar da sırayla eşeklilerin kucaklarına verilir. Yol üzerindeki Adullah Deresi'nden geçerken, torbadaki yedibin taş, duayla suya dökülerek ıslatılır. Duaların arkası hiç kesilmez, eller aşağıya doğru yağmurun toprağa düşmesini kolaylaştırıcısına bir taklitle, "Aaamiin" diye bağırlar. Taşları ıslatma işi biter bitmez, birinin: "Bir ilkidin (4) yakalayın, laan..." sözü üzerine ailenin ilk doğan erkek çocuğu kol-paça yakalayıp elbisesiyle suya atılıp ıslatılır. Bağırma çağırma arasında hızını alamıyanlar, birden fazla ilkidini yakalayıp sırayla suda ıslatırlar. Islananlar, elbiselerinin suyunu sıkmadan kurumak zorundadırlar; çünkü, suyu hoş karşılamak gerekmektedir.

Dağın en yüksek tepesine varıncaya kadar, "ziyaret" sanılan her taş yığını başına toplanan kalabalık, dua okur; "Aamiin" çağırırlar. Bir "ziyaret"ten diğerine yürürken de, İmam ve onun yorulduğu yerde eşlik edenler şu dizeleri tekrarlarlar :

İmam :

Ya İlâhî İsmi Azam (Hazreti Muhammet)
Hürmetine El Aman,
Rahmetini Bizlere Eyle İhsan (ver), Ya
Rahman...

Topluluk : Aaamiin...

İmam :

Ya İlâhî, Boynu Bükük Otları Hürmetine El
Aman,
Rahmetini Bizlere Eyle İhsan, Ya Rahman...
Topluluk : Aaamiin...

İmam :

Ya İlâhî, Amin Çığırın Sübyan (günahsız)
Çocuklar Hürmetine El Aman...
Topluluk : Aaamiin...

"Amin" sesini yeteri güçte bağırılmıyanları ikaz anlamında: "Komşular, gururu, kibiri bırakalım. Amin çağıralım. Amanın ekinler elden gidiyo..." diyerek zaman zaman seslenilir.

Bir buçuk saatlik ilk yürüyüşten sonra,

içme suyu olan bir düzlükte, mola verilir. Burada yağmur duası yemeği için; ocaklar yakılır, kazanlar kurulur, abdestler yenilenip duayla kurbanlar kesilir. Yere serilen bir "pala" (yün kilim) üzerine her aile reisinin getirdiği bulgurlar boşaltılır; büyücek bir kaba yağlar doldurulur; tuzlar biraraya getirilir. Kesilen kurbanların etleri parçalar halinde, kaynayan kazana atılıp pişirilir. Bu arada suya atılan "ilkidin"lerin ıslak yerlerinin ocak başında kurutulmasına ve gösterilmeden alınan bir kaç parça etin közlenmesine (kor üzerinde pişirilmesine) göz yumulur. Ocak başında etin haşlanıp, bulgur pilavının pişmesine yardım edecek olan hizmetliler, Muhtar tarafından seçilir ve geri kalanlar daha yükseklere çıkarak - Allaha daha yakın olmak için - yakarmağa devam ederler. Dağın doruğuna ulaşıldığında; mola verilip önce, öğle namazı ve sonra, Allah rızası için iki "rekât" yağmur namazı kılınır. Temiz havada yürümekten ve dağ kekiği kokusundan acıklar, birbirlerine, kazan başında kalanların şu anda etin yumuşak yerlerini közleyip közleyip nasıl da yediklerini anlatırlar; âmin çağırma sırası geldiğinde, hemen sözü kesip "Aamiin" diye bağırlarlar.

Yemeğe kavuşma ve iniş kolaylığı nedeniyle dönüşte, bilerek ya da bilmiyerek büyüklerin önüne geçen çocuklar, terslenip geride kalmaları salık verilir. Bazı yaşlılar : "Bizim zamanımızda, biz çocukken..." diye başlayan konuşmalarla zamane çocuklarının saygısızlığından, yeni neslin inanç zayıflığından, bundan önceki yağmur duasında nasıl yağmur yağdırdıklarından söz ederler. Konuşmalarda: "Akıl arttı, bereket kalktı. Gönülden imân eden yok ki, yağmuru alıp gidelim..." gibi serzenişler de yer alır.

YAĞMUR DUASI YEMEĞİ :

Hıdır Dağı Tepesi'nden yemek pişirilen yere doğru yaklaşıldığında, taze etin ve tereyağında pişirilmiş bulgur pilavının kokusunu alanların adımları sıklaşır, âmin çağırılmalar biraz daha güçlenir. Kara, büyük çamaşır kazanlarında et suyuyla pişen bulgur pilâvı, hazır vaziyette, duadan dönen grubu beklemektedir. Her aile reisi, heybesinden çıkarttığı iki kapla, ka-

zan başında, sıraya girer; payedici, önce etleri eşit oranla üleştirir (payeder), sonra, pilavı verir. Et ve pilav hisselerini alanlar, öbek öbek yere oturup yemeğe başlarlar. Bazı gruplar, yanlarında getirdikleri soğan ya da ayrıntı pilavlarına katık ederler. Her grup yeterince karnını doyurur ve artanını da evdekilere götürmek üzere heybesine koyar. Birden fazla et hissesi alıp yiyeceklere anıştırmalı (imalı) sözler atılır; şaklaşılır. Bu arada, yapay (sunî) bir telaş da yaratılmaya çalışılır: "Amanın komşular, ekmeğinizi çabuk yiyin, yağmur geliyo... Çocukları hayvanlara bindirip önden yollayın, kazanları sel basmadan toplayalım.. Çabuk, tez olalım..." gibi. Bu yaratılmak istenen telaştan çocuklar fazlasıyla etkilenip sağa - sola koşuşmaya başlarlar; kimi yemek yemeyi hızlandırırken, kimileri kaplarını yıkayıp toplamaya başlarlar; ne buluttan ne de yağmurdan henüz bir haber vardır. Yaşlılar üzgün ama umudlu: "Bundan önceki duada kazanları toplayamadın mubarek rahmet başlamıştı. Bebeleleri kurtaralım diye hayvanlara zor bindirmiştik, Allahın hikmetinden sorgu olunmaz; bakarsın, birden başlayıverir..." diyerek bundan önceki duayı anırlar. Bir yandan da İmamı göstererek: "İş yok!.. Yeterince çağırıp bağırıp, ağlamadı. Eski hocaların ağlamaktan gözleri erik gibi şişer, yağmuru almadan gitmezlerdi" gibi yakınırırlar. Öğle sonu, ikinci vakti, grup aynı duaları tekrarlıya tekrarlıya köye döner.

YORUM

Yağmur dualarının yaygınlığı, kurak dönemlerdeki yoğunluğu, uygulamalardaki - yörel ayrılıklara karşın - benzerlikleri; tarım kültüründe suya (yağmura) duyulan şiddetli gereksinmeyi, doğaya yenik düşen tüm tarımcıların çareyi Allaha yakarak aradıklarını göstermektedir. Tarlasına istediği zaman suyu akıtabilecek durumda olanların, bu yola başvurmaya cakları doğaldır. Demem şu ki, yağmur duası, güçlü bir gereksinmenin ürünüdür.

Katılması gereken tüm köylünün - inancına da - duaya katılması, köy toplumlarındaki yüz yüze ilişkilere dayalı sosyal

kontrolün ve baskının gücünü kanıtlamaktadır.

Taş ıslatılması, çocukların ıslatılması, ellere aşağıya doğru, sanki yağmur yağ-yormuş gibi şekil verilmesi, yağmurdan kaçarcasına telâş yaratılması, ilkel yaşamdaki büyüün taklit ilkesine benzemekte ve bize ava çıkmadan önce avının bir figürünü çizip onu iğneliyen ilkel avcıyı hatırlatmaktadır.

Ortak katılmayla (dökümle) toplanan para; kurban edilecek sığira verilmekte; ürün fazlası olan et, pay edilip yenilmektedir. Yağmur duasına çıkmayı güdüleyen öğelerden birisi de, protein ihtiyacını karşılamak amacıyla, kişinin tek başına yemeyeceği eti, grup dayanışması yoluyla sağlamasıdır.

Törene başından sonuna değin dinsel bir biçim verilmesi; İslam kültürünün gereklerinden ve "her işe bir dua katmak gerek" yaygın düşüncesinden doğmaktadır. Lider olarak, Muhtar ve köy İmaminin bu törendeki etkin rollerine karşın; okul öğretmeninin kalabalığı artırmaktan öte bir görevi (rolü) yoktur. Çocukların katılmasında ise, kültürleme (enculturation) amacının güdüldüğü açıktır.

Yağmur duasının toplum ve kültür teorisi açısından en önemli fonksiyonu, ortak bir tehlike ve yoksunluk karşısında üyeler arasında ortak bir dayanışma bilinci sağlamaktır. Yaklaşan açlık ya da kıtlık tehlikesi karşısında, varını yoğunu paylaşan köylüler, zor bir döneme göğüs germede birbirinden güç almakta; birbirine Tanrı adına barış sözü vermektedirler. Duanın sembolik anlamı, kıtlığın, ancak ortak çabalarla ve fedakârlıklarla geçiştirilebileceğidir. Kıt ve pahalı bir besin olan etin dua günü toplu halde yenmesi, toplumsal dayanışmanın, ödülü önceden verilen bir simgesidir.

(1) Dr. Orhan Acıpayamı, Ank. Üni. D.T. ve C. Fakülte Dergisi, Cilt: XXII, Sayı: 3-4, 1964, Sayfa: 225.

(2) Bazı yörelerde "salma" denilen döküm, yapılacak ortak bir iş için köy hanelerinden güçlerine göre maddi katkılarının istenmesidir.

(3) Gusûl Abdesti. ,

(4) İlkidin, ailenin erkek doğan ilk çocuğu.

Erzincan Folklorundan Örnekler

Derleyen : Ruhi KARA

Erzincan İlimiz zengin folklor kaynaklarına sahiptir. Bu kaynaklar son zamanlarda yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Bu arada bu kaybolmayı önlemek için bölgemizden yetişen gençler bol miktarda malzeme derlemek suretiyle, hiç değilse, bir kısım mahsulün kurtarılmasını sağlamışlardır. Biz de bu faaliyetlerden olmak üzere bazı derlemelere giriştik. Bunların her birinden örnek verebilmek düşüncesiyle çeşitli mahsullere örnek teşkil edecek olan beş ayrı daldaki metinler arasından seçme yaparak aşağıya alıyoruz.

ATASÖZLERİ

- 1) Aşını, işini bilen eşini bular, fakir olmaz.
- 2) Basksız tahtayı yel götürür.
- 3) Boğaz dediğin otuz iki kerrtir; düşün düşün söyle.
- 4) Dere yanında tarla alma, sel için; kırk yaşından sonra kız alma, el için.
- 5) Gördüğün gözünle, nazar etme sözünle.
- 6) Hanım yapısından, ağa kapısından belli olur.
- 7) Tekneyi bekleyen çöreği yer.
- 8) Yol üstüne yoğurt dökken bulunmaz.

BİLMECELER

Ejderha :

- 1) Tap burda, tap şurda, gün burda; ne yerdedir ne gökte zembil ile kafeste.

Havuç :

- 2) Hekat hekat höktü, çamura çöktü, çekerken kabuğu koptu.

Işkın :

- 3) Dağdan gelir, taşdan gelir, bir koku eniştem gelir.

Minare ve hoca :

- 4) Bismillah sibidaş, ortası delik dibi daş; babamı gördüm zırp çıktı, baba seni buraya kim dikti?

Soğan :

- 5) Kat kat idi, sarı rengi, ağzı kıllı, burnu kıllı, acı yollu bir kişi.

Tereyağı :

- 6) Melemez melemez, tandır başına gelmez, gelse de geri dönemez.

Turp :

- 7) Başı yeşil, samur değil; sırtı kara, kömür değil; içi beyaz, peynir değil, kuyruğu var, fare değil.

Yunus Peygamber :

- 8) Abdesti kandan, seccadesi etten, kırk gün ibadet etmiş, bilmemiş kıblesi ne yandan.

Saat :

- 9) Cingırın mıngır tas
Birini kaldır birini bas
Cingır oğlu hasta
Canı kafeste

★

FIKRA :

Kâğıt Oyunu

- Gız bacı, sizin herif de kâğıt oyunu buliy mi?
— Ey nedim avu densiz şeyi büle ki. E-mele gelen bir şey bilsin.
— Gız niye, bizim herif ele bioynıy ki, hergün uğıy, bize kağıtlı şekerler getürıy. Uğıy diye ben de bir şey demiyem.
— Baba çıka, deli ahla. O da seni ele mi yaldadıy. O şekerı udana da veriylər, uduladana da.
— Ena gız essəh mı? Uy iki göziy elifi söne de ağziy üsdüne hapanasın herif seni.

★

MÂNİLER :

Bu ilimizde mâniye (Fıcek) denilmektedir.

- 1) Keten gömleğ iki kat
Birini giyin birini sat
Benden başka yar seversen
Kalkmaz döşeklerde yat
- 2) Keten gömleğim mili
Gel öğren bizim dili
Bizim diller yahşudur
Garip bildirir sizi
- 3) Meni meni hümeni.
Derde sıldın sen beni
Dölbendin kefin eyle
Göz yaşıyle yu beni
- 4) Meniye meniciyem
Leblerin emiciyem
Erzincan'ı sel Fırat aldı

Gaziantep'te Sahre ve Sahre Âlemleri

Yazan : Cemil Cahit GÜZEYBEY

Şimdi piknik denilen yemekli kır gezintilerine Gaziantep'te "Sahre" denir. "Sahre etmek" veya "Sahreye gitmek", Gaziantep'lilerin çok rağbet ettikleri bir eğlenme ve eğlencedir.

Halkın söyleyişi ile Arapça noktalı H ile yazılan, büyük taş, kaya anlamına gelen sözcüğe benzer ise de yine Arapça ova, kır demek olan sahra biçiminde yazılan sözcükten geldiği sanılıyor.

Gaziantep'liler sahreye gitmek için mevsim düşünmez, fırsat kaçırmazlar. Bazan kış içinde bile havayı açık ve ılık buldu mu hemen seccadesini omuzuna, yiyecek çıkını, sepetini koluna alır, kırların yolunu tutar. 50 yıl önce böyle idi. Şimdi de böyledir. Bunun nedenini Gaziantep'in toplumsal yaşantısının obir bölümlerinde aramak gerekir. Gaziantep'li, kadını, erkeği ile çalışır. Erkekler çeşitli işleriyle uğraşır. Hanımlar günlük ev çalışmaları dışında fıstık kırar, çıkırla iplik eğirir, terşi ile ip bükür, ünlü "Antep Elişleri"ni işler. Yorgunluklarını çıkarmak için sahreyi hak etmiş olurlar.

Gaziantep'li sahre yerini güç beğenen kimse değildir. Şıhın Dağı obir adıyla Sarımsaktepesi, Hacıbaba, Düztepe gibi dağlar, kayalık, taşlık yerler, kilimini a-

Ben senin gemicinem.

★

TÜRKÜ :

Gelme dağlar gelme benim aynıma
Aktı didem yaşı doldu koynuma
Ayrılık neydü bilmezidim
Ateşten yay oldu geçti boynuma
İstanbul'dan gelir sırmalı peçe
Urbası, zıvgazı, yeleği keçe
Yedü yıl oldu bu yolu beklerim
Gele beğ ağamın kervanı geçe

Kelimeler : Işkın — Dağlarda yetişen 30—50 cm. boyunda olan tadı ekşi bir meyve / buliy mi - biliyor mu / avu - aha o / ele bi - öyle bir / uğıy - ütüyor, kazanıyor / yaldadıy - aldadıy / hapanasın - kapanasın.

çıp, ocağını kurması için yeter. Ama asıl sahre yerleri, Kavaklık, Alleben, Humanız, Tutluk, Beyin Bahçesi, Kadı Değirmeni, Sarı Güllük, Çakır Bucağı (Be'laz)ındaki bahçeler, bostanlar, Değirmen Boğazı, Haphaplı Harkı ile Maanoğlu Bendinden başlayıp Değirmen Çem içinde uzanan suyun iki tarafı, kenti çevirin bağlar ve bağ evleridir. Bunlardan başka, Nurgana, Babilge, Kilisecik, Sam, Dülük, Karahöyük, Etebek, Beylerbeyi, Çayırğan, sahrecilerin derece derece akın ettikleri yerlerdir. Ancak köyler daha çok bu köylerle ilişkisi olanların rahat edebilecekleri yerlerdir.

Sahre yerlerinin bir bölümü mevsimlidir. Bunlar arasında Tutluğu, Sarı Güllük de ilkbaharda gül mevsimi güzel olur. Obir yerlere rağbet hava durumuna göre değişir. Yazın sıcak günlerinde Nurgana, Babilge gibi dere içindeki köylerden çok, Sam, Burç gibi serin köyler, Kadı Değirmeni, Batal Hüyük çevresi rağbet görür, fakat Kavaklık ve Alleben her vakit akla gelen ve hemen koşulan yerlerdendir.

Gaziantep'e sahre âlemleri çeşit çeşit olur. Bazan kadın ve erkekler ayrı ayrı guruplar halinde sahreye giderler. O zaman bunun adına "Erkek Sahresi" veya "Kadın Sahresi" denir. Sahreler adlarını gidilen yerlere, maksada ve süresine göre de alırlar. Örneğin "Kavaklık Sahresi", "Nurgana Sahresi" "Nişanlı Sahresi" "Güveyi Sahresi", "Esnaf Sahresi", "Yatılı Sahre" ve "Uzun Sahre" gibi.

Adlarından anlaşılacağı üzere "Nişanlı Sahresi", bir nişan törenini izleyen günlerde erkeğin ailesi tarafından kız evi ve yakınlarına verilen kır yemeğidir. "Güveyi Sahresi", yeni evlenmiş olan gencin arkadaşlarının, onun şerefine verdiği kır ziyafetidir. "Esnaf Sahreleri" ise her san'at ve iş kolu mensuplarının kendi aralarında yaptıkları sahrelerdir. Yatılı Sahre'de gidilen yerde bir iki gece yatılır. Uzun Sahre ise, erkeklerin yaptığı

bir haftadan onbeş güne kadar uzayan kır âlemleridir.

Adları, gidilen yerler neresi olursa olsun bütün bu sahrelerde amaç eğlenmek, arı havada yemek, içmek, hoşça vakit geçirmektir. Nişanlı ve güveyi sahreleri nişan ve düğün törenlerinin bir devamı gibidir. Gidilen yerde çalınır, söylenir, eğlenilir, yemek yenir, bu vesile ile yeni akraba olan iki aile birbirleriyle biraz daha yakından tanışır, biraz daha kaynaşır.

Esnaf Sahreleri, Gaziantep'in gerçekten imrenilecek, öğünülecek toplumsal özelliklerinden biridir. Esnaf Sahrelerini Esnaf Şeyları, Yiğitbaşlıları düzenler. Sahrenin giderleri, "Harfene" denilen, herkesin kendi hissesine düşen parayı ödemesi suretiyle sağlanır. Bir iki gün önce bir açığı ile konuşulup anlaşılır. Gerektiği yiyecek maddeleri alınır. Gidilecek yer hazırlanır. Sahre günü bu yiyecek maddeleri, halı, kilim gibi açıklar, mutfak ve sofraya araçları ile açıklar önceden yola çıkarılır. Sahre yerinde çalışmalar başlar. Bundan sonran esnaf mensupları birer ikişer veya guruplar halinde gelmeğe başlarlar. Öğle ve akşam yemekleri birlikte yenir. Yemek saatları dışında gençler kendi yaşlılarıyla oyunlar, çeşitli spor ve eğlenceler düzenler. Yaşlılar meslekle ilgili sohbetler yapar, anılar, hikâye ve fıkralar anlatarak günü değerlendirmeğe, hoşça geçirmeğe çalışırlar. Esnaf Sahrelerinde içki olmaz. Herkes birbirine sevgi ve saygı gösterir. Tam bir olgunluk içinde geçer. Meslekdaşlar arasındaki bu sahreler hepsinin bir arada yemek yemeleri kadar aynı iş koluna bağlı kimselerin birbirleriyle yakından tanışmalarına, meslekleri üzerinde danışma ve konuşmalara da vesile olur.

Eskiden, özellikle çocuklar için en renkli kır âlemleri köylere yapılan yatılı sahrelerdi. Bu gibi yatılı sahrelere pek yakın akrabalar ve dostlar birlikte giderdi. Bunun için gidilmesi daha önceden kararlaştırılan köydeki çiftçi ortaklara, ahablardan birine haber gönderilirdi. Sahre bazen ortak veya ahabın çağrısı üzerine de olurdu. O zaman şimdiki çeşitli araçlar bulunmadığından, ortak veya ahab kendine ait veya başkalarından

sağladığı binek hayvanlarıyla gelir, ya da bir yakınını gönderirdi. Bu sırada sahreye katılacaklar belli bir evde toplanmış olurlardı. Eşyalar, heybelere, mahra denilen özel biçimli sandıklara yerleştirilir, hayvanlara yükletilirdi. Çocuklar ve erkekler hemen orada, hanımlar ise şehir dışında hayvanlara binerler, gidilecek sahre yerinin yolunu tutarlardı. Kadınların bindikleri hayvanların başları birisi tarafından çekilirdi. Bu yolculuk çocuklar ve gençler için çok eğlenceli olurdu.

Obir yandan ortak veya ahab misafirleri konduracak yeri hazırlar, buraya halılar, kilimler serilir, üstlerine minderler açılır, yastıklar konurdu. Köyden sağlanması önceden kararlaştırılan öteberi getirilir, misafirler için kesilecek kuzu, oğlak veya toklu bir yana bağlanır, gelenler köy sınırında karşılanır, oturacakları yere gidilerek biraz dinlenildikten sonra, pınar başları, dere kıyıları varsa türbeler gezilip ziyaret edilirdi. Döndükten sonra yemek tedarikine başlanırdı. Ortak veya ahab kendi bahçesinden veya başkasından sağladığı meyve ve sebzeleri getirirdi. Obir yandan onurlarına hazırlanan hayvan kesilip ağaca asılmış bulunurdu.

Yemek hazırlıkları dışında küçük kızlar "Kendir seker", yani ip atlar, "Pabuç çarpmaç", "Ebe beni kurda verme" "alırık alırık al ata bindirik" ve benzerleri oyunlarla eğlenir; erkek çocuklar ise fırsat buldukça meyveli ağaçlara tırmanır; çimmek için dereye koşardı. Bu nedenle sahre yerine varınca ilk iş olarak çocuklara ağaca çıkmamaları, suya girmemeleri öğütlenir, bunların tehlikeleri anlatılırdı. Yine de çocuklar kaçamak yaparlardı.

Hanımlar ise kendi aralarında çeşitli eğlencelerle vakitlerini hoş geçirmeğe çalışırlardı. Erkekleri de tavla, mangla, dama oynar, delikanlılar varsa derede yüzer, tekadım, uçadım gibi oyunları oynar, yerin uygunluğuna göre "Arasını kestim", "Dokudum Hacı Dokudum", "Bazlamaç", gibi oyunlarla eğlenirlerdi.

Yatılı sahrelerin asıl keyfi, akşam damlara serilen yataklarda çıkarılırdı. Özellikle çocuklar ve gençler için bahçe-

lerden gelen kuş, kurbağa ve sırsır seslerini dinlemek, zaman zaman akan yıldırları seyrederek uykuya dalmak en büyük zevkti. Kimi vakit bu ortama anlatılan bir masal, güzel sesli birinin söylediği türkü de katılırdı.

Ertesi günü sabahın erken saatlarında, ya bir gün önce buldukları yere veya seçilen başka bir yere gidilerek ikinci sahre gününe başlanırdı. Sabah yemeği burada yenir, ev sahibinin hazırladığı bu yemekte sıcak saç ekmeği, bal, tereyağı, sahadanda yumurta, süt, yoğurt ve kaymak bulunurdu.

Sahrenin ikinci ve bazan üçüncü gününü yeme içme, gezme, eğlenme tekrarlanır, akşama doğru gelişte olduğu gibi hayvanlarla şehre dönülürdü. Çocuklar ve gençlere bu gezi ve eğlence ortamından ayrılık zor gelir, eve üzgün dönerlerdi.

Dönüşte, konuk sahibi, sahreye katılmış olan her ev için mevsimlik meyvelerden bir sepet donatıp ikram ederdi.

Gaziantep'te bu gün hemen hemen bırakılmış bulunan eski "Uzun Sahre" âlemlerinin artık sadece sözü, bu günleri yaşayanların anıları kalmıştır.

Uzun Sahreleri, hali vakti yerinde olanlarla, para durumu uygun olamayan fakat olanlarla düşüp kalkan kimseler yapardı. Sahre yerinde günlerce kalınır, ikindiden sonra içki sofrasına oturulur, gecenin bir vaktine kadar yenilir, içilir, sazlar çalınır, türküler söylenirdi. Ertesi gün şafakla birlikte kalkılır, hemen sofraya hazırlanıp oturulur, mahmurluk bozulurdu. Bundan sonra gündüz uykusuna yatılırdı. Bu tutum bazan ara vermeden 15 gün sürerdi. Ekonomik koşulların ağırlaşarak değişmesi, erkeğin evdeki pederşahı durumunun sarsılması, bu israf ve eğlence âdetini tarihe karıştırmıştır.

Gaziantep'te sonbaharda, ağaçların yaprak döktüğü, sararmış, çürümüş yaprakların toprağı örttüğü bir zamanda yapılan sahrenin adına "Gazel Tepeleme" denir. Buna, ağaçlara, kuşlara veda töreni de diyebiliriz. İşin tadı bol ağaçlı yerlerde çıkarılırdı. Suyu azalan derenin şırıltısı, ayakların altındaki yaprakların hışırtısı insana ayrı bir zevk verir, aşırı duygular içinde dolaştırırdı.

Sahrelerdeki yemeklere gelince :

Öğle yemeklerinde genellikle çiyköfte listenin başındadır. Yanında ayran, mevsimine göre yarpız, aşotu, haşlanmış yumurta, pipirim (Semiz otu), domates, piyazı, cacık yer alır. Cacık, hıyar ve maruldan başka, maydanoz, pancar pipirim, yarpızdan da yapılır. Bazan bu listeye fırında yaptırılmış kıymalı, yeşil zeytinli, peynirli börek de katılır. Kış sahrelerinde çiyköftenin yerini "Haveydi Köftesi" denilen yağlı veya kıymalı bulgur köftesinin aldığı da olur. Haveydi köftesinin yanında haşlanmış, biberli, salçalı, ekşili bağ yaprağı ve turşu değişmez yoldaştır. Bazan öğle yemeklerinde mevsimlik sebze ve meyvelerle kebab yapanlar da olur. Bunlardan kuru küçük soğan, keme (domalan), taze baş sarımsak, domates, patlıcan, yeni dünya, ekşi elma, ayva kebablarını sayabiliriz.

İlkbaharda piştiği tencerenin dibinde caneriği, ve taze baş sarımsak bulunan yaprak sarması, şiveydiz (taze soğan, sarımsak, yoğurt ve etle yapılır), yoğurtlu keme, çağala, bakla aşları, kabak ve tüylü acur (bir çeşit hıyar) dolmaları, peynir helvası, peynirli kadayıf yapılır. Bazan "Sandık dibi" denilen ve kıstan artan, üzüm sucuğu, pestil, tarhana, dilme, incir, üzüm (Kara ve kırmızı) fıstık, ceviz bulunur.

Yaz ve güz sahrelerinde karışık dolma, doğrama (patlıcan, domates, et, kuru soğan, nohutla ekşili sulu bir yemek) en başa kurur. Bazan tava denilen etli, salçalı bamya ve fasulya bunların yerini tutar. Yaz aylarında meyve, kış ve güzün hamur tatlıları, helvalar rağbet görür.

Hava durumu nedeniyle kış ve ilkbaharın başlarında çok vakit bir öğün yemek yenir. Bunda kuru patlıcan, biber, kabak, salamura acur dolmaları, pancar, salamura yaprak sarması, şehriyeli pirinç ve bulgur ve etli pilavlar, Özbek pilavı (Buhara pilavı da denir, etli pirinç pilavından farkı içine Havaçı konuludur) evde yapıp birlikte götürülür.

Gaziantep Sahre âdetleri olarak bu anlattıklarım en az 50—60 yıl öncesine kadar uygulanırdı.

Gaziantep'lilerin bundan 320 yıl önce de sahreye düşkün olduğunu Evliya Çelebi'den öğreniyoruz.

K U Ş L A R

(ESKİ TÜRK DESTANLARI, HALK ŞİİRİ VE HİKÂYELERİNDE)

— I —

Yazan : Murat URAZ

Kuşlar, Türk destanlarında, halk şiirlerinde ve hikâyelerinde çok görülür.

Eski çağların ülkelere yayılan geniş ölçüdeki savaşlarında, akın olaylarında Türk Hakanlarının, Türk Alplerinin başarıları büyük destanların doğuşuna da yol açmış oluyordu.

Bu arada; uzun süre sarsıntılar içinde giden kahramanlık yıllarında bir takım destanlar da; kimisi yaşayan, kimisi de ozanların hayal güçleriyle türeyen ve doğa üstü nitelikler taşıyan, efsaneleştirilmiş kahraman kuşlar üzerine kurulmuştur.

Destanlarda çok görülen bu kahraman kuşların başında Türklerce totem olan ve kuşların hakani sayılan kartal gelir. Çeşitli inanışlarda yer tutan kartal, mevsimleri değiştirdiği gibi, kanatlarını bir çırparsa karları eritir, iki çırparsa ilkbaharı getirirdi. Yakutlar, atalarının kartaldan geldiğine inanırlar. Atilla'nın sonunun geldiği kartalın da başında taç vardı. İki üç başlı kartallar, Hitit heykellerinde sembol olarak görülür.

Akbaba da, destan ve hikâye kuşlarından biridir. Bu kuş, ihtiyarladığı zaman, yaptığı yumurtanın birinden İtbarak denilen hayvan çıkardı. Oğuz destanında, Oğuz'un öldürdüğü Kıyant adındaki canavarı yemeye bir akbaba gelmişti. Altaylıların Kökütey destanı, Kaan Kerede adındaki büyük ve kahraman bir kuş üzerine kurulmuştu. Bu kuş, yuvasına gelirken, kanatlarının hızından geçtiği yerlerde fırtınalar, kasırgalar kopar ve yağmurlar yağırdı. Yuvası da uçları göklere değen büyük ve gümüşten bir kavak ağacının üzerinde idi.

Kaç'ların, Kartaga Mergen, Sagaylar'ın, Altın Birkan destanlarında, Kaan Kerede'ye benzeyen kuşlar vardır. Kırgızların, Ertöştük destanındaki Alp Karakuş ta ün salmış kahraman kuşlardandır.

Destanlarda geçen Tuğrul adındaki yirtici kuşun da, pençeleri, o kadar sert idi ki, bir vuruşta üç yüz kadar kuşu bir-

den öldürürdü. Günde bin kaz bunun pençesinden geçer, bunlardan ancak biri yarırdı.

Köktübulgan adındaki kuşun da kanatları çelikten idi. Bir dağın tepesine kanatları çarpınca orayı dümdüz ederdi.

Efsanelerde ve destanlarda Sungur, Bugdayık, Omay adında ikinci planda gelen kuşlar da vardır. Güvercin ve karga da, haberci ve postacı kuşlardandır.

"Dokuz Oğuz" destanındaki "Ağaçtan doğan çocuklar" arasında bulunan, sonra da hakan olan Buğtekin'in de üç haberci kargası vardı. Bu kargalar olup bitenleri görür, öğrenir ve gelir Buğtekin'e anlatırlardı.

Huma ve anka gibi efsane kuşları ise, sonraları doğu mitolojilerinden gelerek Türk Hikâye ve Destanları'nda yer almıştır.

★

Kuşlar, XIV. Yüzyıldan bu yana da halk edebiyatının hikâyelerinde ve şiirlerinde çok geçer. Ancak, eski kuşlarla sonraki kuşların görevleri ve nitelikleri arasında ayrılıklar vardır.

Eski kuşlar, çok büyütülmüş ve kahramandırlar. Sonrakiler ise, âşıktır, habercidir ve başka işlerle görevlidir. Bunlardan en yaygın yer tutan ve ilgi çeken de bülbül ile turnadır. Bülbül, âşık ve dertli bir kuş, turna da, haberci bir gurbet kuşudur.

BÜLBÜL : Halk, tasavvuf ve divan şiirlerinde, bülbül, sevenin, gül de, sevilenin temsilcisi oluyor. Bu üç kol edebiyatı; bülbülün seven insanı sembolize edişinde birleşir. Ancak, tasavvuf anlayış ve inanışlarında sevilen, gül ile tanrıya yönelmiş oluyor.

Böylece Türk Edebiyatında, sesinin içe işleyişi, "feryat ve figan"ı bakımından bülbül, çeşitli renkleri ve kokusu ile de gonca ve açılmış gül, iyice allegorik anlatımlara yol açar.

Bu âşık kuşa halk şairleri, şeydâ bülbül,

bül, garip bülbül, dertli bülbül, divane bülbül, çileli bülbül, ağlayan kuş.. derler.

"Bağrı Yanık" halk şairleri kendilerine de "Çileli bülbül" dedikleri gibi, gönüllerine de, "Cefa kutusu" ve "Can bülbülü", bedenlerine "Ten kafesi" diyorlar.

Âşık Emrah bunu şöyle anlatır:

Emrah eder "Can bülbülü" "kafes" te Benim hasbihalim bildirin dosta

Halk şiirlerinden değil de, Tanzimat'tan sonra tertiplenmiş şarkının bir mısraında, "Mürg-ü dil : gönül kuşu" ve "ten kafesi" şöyle geçer:

Azât edeyim "mürg-ü dil'i "ten kafesi"nden

Âşık Pervane ise :

Kış gelince ağlar dağların başı,

Hiç bir dala konmaz "gönlimün kuşu" der.

Sesinde genel olarak ağlar gibi "feryat ü figan" duyulan, garip ve dertli bir hava esen bülbül için,

Ağlama ey bülbül-ü divane, Allahşıkına dedikleri gibi, bunun tersi olarak ta, "hoş evaz" "şirin güftâr" diyenler ve :

Bülbüller öter şadan, pür neşe sular çağlar mısralarını yazanlar olmuştur.

Bülbülün feryadına üzüntü duyan bir halk şairi, duygularını mısralarda şöyle yansıtıyor :

Cin seher olunca başlarsın zâre,

Nedir bu feryad ü figanın bülbül

Ne zamandır gonca güle hasretsin

Yetmez mi ey şeyda figanın bülbül

Diye bülbüle acırken, başka bir halk şairi de sevdiğine olan özlemi tazeleterek:

Karlı dağları mı aşım

Derin ırmaklar mı geçtin

Yarından ayrı mı düştün

Niçin ağlarsın ey bülbül.

diyör. Kalecikli Hâki ise :

Bülbül ne beklersin kula gör efgan

Vakti şita erer, gül gelir gider

Her zaman aplatmaz kulunu Yezdan

Akar gözlerimden sel gelir gider

Mısralarıyla kendisinin de bülbül gibi derdi olduğunu anlatıyor. Sılada sevdiğinin "vaz gelmesi" üzerine garip bir halk şairi de bülbülü dert ortağı bilerek :

Bülbül ne beklersin bahar yaz geldi

Konduğun göllere ördek kaz geldi

Sılada sevdiğim benden vaz geldi

Ötme garip bülbül gönül şen değil

diyor.

Gamlı ve yaralı âşık şairler, içinde buldukları duruma (dikenli çit) de derler. Şair Sümmanî ise "zühtü takva" içinde bulunduğu bir sırada :

Bülbülün ne fikri vardır

Daim hamd ü şükri vardır

Dört bin ismi (Tanrı adları) zikri vardır

Dumanlıdır başm bülbül

demektedir.

Bir halk şairi de, sevgilisini güle değil de bülbüle benzetiyor :

Bugün gördüm ben bir sine bülbülü (1)

Yuvasından şimdi uçmuşa benzer

Şeker saçar ağız tutidir dili

Altın kafesinden kaçmışa benzer

Büyük halk ve tasavvuf şairi Yunus ta, duyduğu ilâhî aşk için, "Hakk'ı bilen" kulların bülbül yerinde bulunarak, "Mevlâ"yı çağırarak istediklerini şöyle anlatıyor :

Yunus okur diller ile,

Ol kumru bülbüller ile

Hakk'ı bilen kullar ile

Çağrayım Mevlâm seni

Bir ilâhisinde de,

Şol Cenmetin ırmakları

Akar "Allah" deyu deyu

Çıkmış islâm bülbülleri

Öter "Allah" deyu deyu

diye Allah diyen kulları "İslâm bülbülleri" olarak gösteriyor.

Bülbül manilerde de çok geçer. Alınan bir manide bülbülün güle âşık olduğu birinci mısra da şöyle söylenir:

Bülbülüm güle karşı

Gözyaşım sele karşı

İçin için ağlarım

Gülerim ele karşı

"Bülbülün çektiği dilinin belâsıdır" ve özgürlüğü seven bir kuş olduğu için de, "Bülbülü altın kafese koymuşlar da ah vatan demiş".

Çok içli saz çalan halk şairleri için de "Sazına bülbül kondurur" derler.

Divan edebiyatına bağlı olanlardan, bülbül ile ilgili ve bülbül konusu üzerinde kitap yazanlar olduğu gibi, insan ve eşyalara da bülbül adları verilmiştir.

PERVÂNE: Bülbülü anarken onun ardısına, yine âşık sayılan ve pervâne denilen kanatlı küçük bir hayvancığı da pek

Sazşairleri :

Tokatlı Âşık Nuri'nin Yayınlanmamış Şiirleri

Yazan : Mahmut İŞITMAN

19. Yüzyılın ikinci yarısında, özellikle Orta Anadolu'da ünlü bir şöhrete ulaşan Âşık Nuri, İstanbul ve Anadolu'da âşıkların bir üstadı olarak tanınmıştı. Erzurumlu Emrah çıraklarından olan Nuri'nin sesi ve sazı dinlenir bir Âşık oluşu, şöhretini yaymıştı.

Halk, Emrah'tan daha çok Âşık Nuri'yi tutuyordu. Çünkü, Emrah'ın şiirleri büyüklük, övünme taşırken, Nuri'nin şiirleri, sevimlilik, alçak gönüllülük, şakraklık ve nüktelerle dolu idi. Bunun için halk Nuri'nin eserlerinden zevk alıyordu. Tokatlı Âşık Nuri'yi 1928 de ilk kez, Çankırılı merhum Ahmet Talât Onay, "Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i" kitabıyla tanıtmıştı. Nihayet, 1933 senesinde "Âşık Tokatlı Nuri" eserini de yayımlamaya muvaffak oldular. Divan şairlerinden "Nuri" mahlası şairler olduğu gibi, saz şairlerinden, İskilibli, Sivasslı, Çankırılı, Tosyalı, Ilgazlı Nuri'leri de tanıyoruz. Tokatlı Nuri hakkında, Bolulu Âşık Dertli kadar araştırma yapılmamıştır. Âşık Nuri'nin bütün eserlerinin toplandığına kani değilim. Bu yazımla sunduğum eserlerinden başka kimbilir, ellerdeki cönglerde, yırtık ve perişan kâğıtlar üzerinde daha ne kadar eseri, tıpkı toprak altında kalan

küçümsememek gerekir.

Şairler, bülbülü güle âşık diye yakıştırdıkları gibi, pervâneyi de ışığa ve ateşe âşık olarak anarlar ve ışıkla ateşi sevginin sembolü olarak kullanırlar. Bülbül ile pervâne bir de birbirinden söyle ayırt edilebilir: bülbül feryat eden, pervâne ise sessiz yanan âşiktir. Bu bakımdan İran'lı Şeyh Sadi "Gülüstan" kitabında bülbüle şöyle sesleniyor :

*Ey mürğ-ü seher aşk zıpervâne biyamûz
K'an sühtera, can şüed âvâz meyâmed*

"Ey bülbül aşkı pervânenen öğren "O senin gibi bağırılmaz", yanar, canını verir, ama sesi çıkmaz", diyor.

Gece karanlığında uçan, ışık etrafında dönen bu küçük kelebek için Âşık Dertli:

kiymetli madenler gibi yatmaktadır..

KOŞMALAR

— 1 —

*Ela gözlerini sevdiğim dilber (1)
Güzel cemaline, gönül doyar mı?
Ben bir derbederim birşey bilmezem
Güzel olmayamı, gönül sever mi?*

*Tutundum toprağı, yaslandım taşı
Durmuyup akmakta, didemin yaşı,
Seni canı gibi sevmiyen kişi,
Geçib de karşında boyun eğer mi?*

*Nuri der ki, ben yaylamı yaylamam,
Aşk olmazsa ben o dağı boylamam
Bir kusur işledim, inkâr eylemem,
Bir kusurda yar boynunu eğer mi?*

— 2 —

*Sana âşık oldum ey peripeyker (2)
Çünkü bu avırda mutebersin sen
Nur-u cemalini eyledim ezber,
Nur-u envar ile münevversin sen.*

*Küy-i visalinde nice yıl durdum,
Hüsn-ü cemaline pekce vuruldum
Yörü ey cefacu sana darıldım,
Lûtf-u müriuvvetten bi habersin sen.*

Şem'i ruhsarıma, aşk ateşine

Yanmakta seyretsin pervâne seni

Der. Bu küçük kelebeğin adı ayrı anlamda da geçer ve Mevlevi tekkelerinde dönen dervişlere de pervâne denirdi.

Pervânenin divan edebiyatından esintisi halk edebiyatına da geçmiştir. Âşık Pervane de âşıkları hem bülbüle, hem de pervâneye benzeterek şu mısraları döküyor :

*Pervâneveş döner yanar âşıklar
Şeyda bülbül gibi gül budağında
Ruz u şeb zâr eder, bağıri yanıktır
Faslı bahar gibi hüsnün bağında.*

(1) Halk hikâye ve şiirlerinde sine denilen göğüs için "gül otağı", "hünkâr yaylası", "bal palüzesi" gibi sözler geçer.

*Cevr ü cefa etmek sana kâr mıdır,
Yoksa âşıklara ah ü zar mıdır?
Biçare Nuri'ye, bu da var mıdır?
Asar-ı vefadan bi habersin sen.*

— 3 —

*Gönül bu bezimden gayri mahzundur 3
İster mey-i mahbup ülfeti olsun,
Aslında taliim, bahtım zebundur,
Tesellisi dilber sohbeti olsun.*

*Neşekil dolandı serimde sevda,
Ne mihnetler çektim ne cevri ü cefa,
Dile destan oldum, âleme rüsva,
Bu da bir nevcivan şerbeti olsun.*

*Herkese bir taksim eylemiş Settar,
Âşık için yar var, bülbüle gül var,
Sana da Nuriya ol gül-ü ruhsar,
Bize de pirlerin himmeti olsun.*

— 4 —

*Allah'ı seversen ağlatma beni (4)
Beni de sevindir, kurban olduğum,
Aziz canım gibi severim seni,
Ha sen de beni sev, kurban olduğum.*

*Kisuy-ı siyahın cihanı değer,
Tiğ-ı gamzelerin canımı deler,
Lebinden, bir buse vermezsen eğer
Ölürüm vallahi kurban olduğum.*

*Baha-i hüsnündür Dünya bahası,
Ay ile güneştir çeşmin ziyası,
Dertli Nuri sana kurban olası,
Ezelden kurbanım kurban olduğum.*

— 5 —

*Gelmeye vadettin amma gelmedin, 5
Gelsen de memnunum, gelmesen de yar
Teşrif edip hatırıma teselli,
Kılсан da memnunum, kılmasan da yar*

*Bilirsin hüsnüne meftun olduğum,
Şarab-ı aşkımla kani olduğum,
Benim sana candan âşık olduğum,
Bilsen de memnunum, bilmesen de yar.*

*Nuri gider oldum sen kal selâmet,
Seni ettim güzel Hakk'a emanet,
Aktı göziim yaşı silme muhanet,
Silsen de memnunum silmesen de yar*

— 6 —

Yetmez mi ettiğin cevri ü eziyet, (6)

*Gel az eyle bana zulüm ey felek,
Artık çekilmiyor, bu derd-i mihnet,
Vardı pek fenaya halim ey felek.*

*Başımda bin türlü gam oldu icat,
Günden güne halim eyledin berbat,
Nerde kaldı bilmem, ayal-i evlât,
Kırıldı kanadım dalm ey felek.*

*Gitmez şu günlerde yarin hayali,
Kime arzedeğim bilmem bu hali,
İskender Settidir meşhur misali,
Kapandı gurbette yolum ey felek.*

*Ayrıldım cihanda Nuri nelerden,
Ayrılmadı serim asla kederden,
Akîbet yandırdın canı ciğerden,
İnsafsız, merhametsiz zalim felek.*

★

KALENDERİ

Ey kamet-i nevreste fidanım, niye küstün? (7)
Vay aklım alan tütü lisanım niye küstün?

Hazık olan elbetteki bimarını gözler,
Ey lâ'î filâtunu zamanım niye küstün?

Bilmezlik ile ben sana bir söz dedim amma
Bağışla suçum suh-u cihanım niye küstün?

Gül goncalarında bu ruyis, bu sitem olmaz.
Yar sen sana fikret hele canım niye küstün?

Nuri seni feryada düşürdü,
Bildir bana cürmüm, a civanım niye küstün?

(1) Âşık Nuri'nin çıraklarından, Zileli Ceyhuni'nin çırağı Yozgatlı Hicri'nin perişan kâğıtlarından alınmıştır.

(2) Zileli Âşık Ceyhuni'nin çırağı Yozgatlı Âşık Hicri'nin defterinden..

(3) Yozgat'ta elde edilen bir cöngden.

(4) Hizbi (Hüznü)'nin cep defterinden alınmıştır.

(5) Hizbi (Hüznü) nin cep defterinden alınmıştır.

(6) Hizbi (Hüznü) nin cep defterinden alınmıştır.

(7) Zari'nin cöngünden alınmıştır.

Ağrı'dan Atasözleri

Derleyen : Nail TAN

Ağrı ilimiz köylerinden 1962 - 1965 yılları arasında derlediğim aşağıdaki 50 atasözünden birçoğu şimdiye kadar yayınlanan atasözü ve deyim kitaplarına girmemiştir. Bununla beraber içlerinde yurdumuzun birçok yerinde söylenenleri de bulunmaktadır. Bir kısmı da varyant durumundadır.

A

1. Ağaç yaprağı ile güzeldir.
2. Allah insana dost olsun, düşman yirmi dört olsun.
3. Anamın ekmeğine kuru, ayranına duru demem.
4. Az söyle, öz söyle.

B

5. Bağ dua değil, çapa ister.
6. Başın sağlığı, dünyanın varlığı.
7. Başkasının avucundan su içen kanmaz.
8. Bereket sabanın ucundadır.
9. Bıçak yarası eylenir, dil yarası eylenmez.
10. Bilerek yapan aldanmaz.
11. Bilirim diye böbürlenen en aptal eştir.
12. Bilmeyerek yapılan aş, ya karın ağrıtır, ya baş.
13. Bir ağacın gölgesinde bir sürü koyun yatar.
14. Bir elde iki karpuz tutulmaz.
15. Bir işçiye bir başçı yeter.
16. Bol bol yiyen, bel bel bakar.

C

17. Çamış ahırında yatıyor, Sultan Murat'ı rüyasında görüyor.
18. Cahil insanın kılıç elindedir.
19. Cahil kendinin düşmanıdır, başkasına nasıl dost olsun?

Ç

20. Çek cefayı, gör sefayı.
21. Çeşmenin başı bulanmazsa, sonu bulanmaz.

D

22. Değirmene gelen nöbetini bekler.
23. Deniz köpeklerin ağzıyla pis olmaz.
24. Dil adamı vezir de eder, rezil de eder.

25. Dilim, etti beni dilim dilim.
26. Dünya malı el kiridir; bir baktın var, bir baktın yok.
27. Düşüne düşüne görmeli işi, sonunda pişman olmamalı kişi.

E

28. Elinle koymadığın şeye dokunma.
29. Eliyle yılan tutan, yarısını yalan tutar.
30. Emek olmayınca yemek olmaz.
31. Emir, demiri keser.
32. Er olan ekmeğini taştan çıkarır.

F

33. Fesat olmasa kurtla koyun beraber otlayacaklar.
34. Gençlikte para kazan, ihtiyarlıkta kur kazan.
35. Güneş ışığını bir elle örtemezsin.
36. Güzele güveç karası, çirkine iç yarısı.

H

37. Hakkını tanıyan, haksızlığa baş eğmez.
38. Ham demirden iyi kılıç yapılmaz.
39. Hep kendin söyleyip etrafını bıktırma.
40. Hiçbir iğnenin iki sivri ucu yoktur.

İ

41. İş çoğaltmak, iş bilmemekten ileri gelir.
42. İyi söyle, iyi işit.

K

43. Küçük kalkar, büyüğe bakar.

O

44. Oğul sever oğulu, oğul da sever oğulu.

S

45. Sen yarını düşünmezsen, yarın seni kim düşünür?
46. Sırçadan evi olan komşusuna taş atmaz.

T

47. Taştan kopar, yoktan kopmaz.

Y

48. Ya iyi yemek, ya iyi ateş.
49. Yer sallanmazsa duvar sallanmaz.

Z

50. Zahmetsiz rahmet olmaz,

Amarat'ta Bastırık Yapma ve Duğran Çalkama

Yazan : İsmail ÖZTÜRK

Ankara - Adana asfaltının 225. km. sinde otobüsten inersiniz, Niğde iline bağlı Aksaray ilçesinin sıra sıra kavakları arasında bulursunuz kendinizi. Garajlara gelirsiniz, Amarat'a kalkan otobüslere biner batıya, Konya yolu ile devam edersiniz yolculuğunuza. 20. km. ye geldiğinizde düz bir ovada yayılan sürülerin çan sesleri arasında Amarat'a inersiniz.

Yolculuğunuz haziran sonlarına doğru ise, köyde pek kimse bulamazsınız. Yayladadır köy halkı. Kırac'ta, Kırkoba'da, Kaha'da, Göl'de bulursunuz onları. Bir yayla yolunda ilerler Kırkoba'ya gelirsiniz. Sizleri yaşlılar karşılar çimden (1) yapılmış yayla evinde. Yaşamlarını, özellikle geçmişi sorun, çekinmeden anlatırlar; yaylaya çıkışlarını, yolda geçenleri bir bir dökerler.

İşte böyle bir yolculuk sonunda Akhan (Kırac) yaylasına geldik. Şimdi yerleşik hale geçmiş, yaz-kış köye inmiyor yayladkiler. Baharın iyi olduğu bir yıl, yemyeşil çimenlerle kaplı bir yayla. Tek tük bahçeli evleri var. 30 haneli, köye uzaklığı 15 km. olan, kerpiç evli, düz damlı bir yer burası.

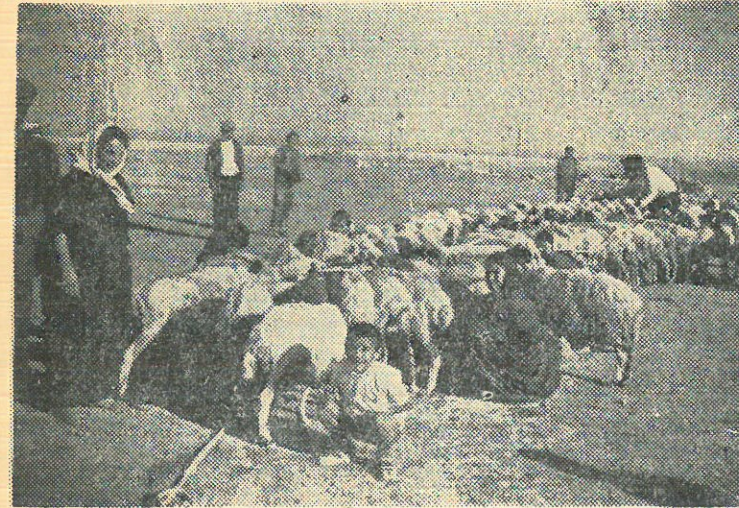
"Eskiden buraya yaylaya çıkmak bir meseleydi" diyor yaşlılar. Bahar geldi

mi Kırac'a yaylaya çıkarlardı. Köyle aralarında Geren Göl denen bir bataklık vardı. Sazla kaplı zor aşılacak bir yoldu burası.

Yaylaya çıkma hazırlığı başladı mı, her ev tandırlar (2) çeker, sütlü yarmalar ıslar (3), yumurtalar haşlardı. Birgün sabah erken saatlerde koyun-kuzu karıştırılır, danalar analarının yanına salınır, çobanlar sürülerle yola çıkar. O bölgeye göç edecekler, kağnılarını koşar, yatak, yorgan, kilimlerini yerleştirir; yağ, yoğurt ve peynirlerini, kırılıp dökülmeyecek şekilde korlar kağnılarına. Karısını, çocuğunu da bindirdi mi, kağnılar yolda bir katar olur gider. Güneye doğru yol alırlar gıcırdayarak. Biraz gittikten sonra çamurlu yol başlar. Öküzü kuvvetli olan, aşar gider çamuru, suyu. Bir kağnı çöker çamura, ön ve arkadaki kağnılar durur, yardıma gelirler. Onu çıkarır, yola devam ederler. Bu mücadele 4-5 saat sürer. Bataklık geçilip düzlüğe varınca, yavşan, kekik kokusu sarar yörenizi. Kağnılar yayla yolunda ilerler, oba oba dağılır sürü sahipleri. Erken çıkan sürüler, yayla yeri ve yakınında otlamaktadır. Yolda mola verilir, tandırlar, sütlü yarmalar yenir, yola devam edilir.

Yayla yerine gelince kağnılar salınır, öküzler sıvanarak başarıları kutlanır. Erkeğin ilk işi ev yapmaktır. Evler çimden yapılır. İki-üç gün sürer bu iş. Akşama doğru sürüler gelir, koyun - kuzu, inek - dana ayrılır. Kuzular kuzu çobanına, koyunlar koyun çobanına teslim edilir. İnek - dana bağcağa (4) bağlanır. Kadın bağcağını çoktan hazırlamıştır. Asıl onun için önemli olan yağını, peynirini saklayacağı, kokutmayaacağı bir yerdir. İşte *bastırık* denilen soğutuyucu o zaman hazırlar.

Evinin önünde yağının

Çoban koyun koşarken kadınlar da süt sağırlar

peynirin durumuna göre, 2 - 3 m. çapında bir daireyi taşla toprakla 20—30 cm. yükseltir. Üzerini güzelce çamurla sıvar. Sıcakta çabuk kurur burası. Onun üzerine peynir tuluklarını, kaymak küplerini, yağ üz- lük (5) ve çömlüklerini yerleştirir. Etrafını çığla (içi dolu bir m. yükseklikteki sazlar yanyana dizilerek yapılır) çevirir. Çığın etrafını palazlarla kat kat örter. Palaz çığı çevirir, yukarıda artar, bu kısım da yağın, peynirin üzerini kapatır. Sonra yün minderlerle, yorganlarla üstü kapatılır. Tekrar dolar kilimini, palazını. Dış kısmına daha büyük bir çığ çeker. Böyle saklar, köylü kadın yağını, peynirini.

Akşam serinliği çöktü mü kadın bastırığını yavaş yavaş soyar. Tamamen açtıktan sonra üzerine bir bez çeker. Yağ, peynir sabaha dek ayazını alır, donar iyice. Sabah bir çocuk giydirir gibi, erkenden titizlikle sarar yine bastırığını. Bastırık akşam açıldığında yağı, peyniri buzdolabındaymış gibi buz gibidir. Hergün günlük yiyeceğini ayırır, dışarıda bırakır. Sebzesini bile bastırıkta saklar Amarat'lı kadın.

Amarat'ta yağ yapmak, süt sağmak, tuluk basmak ayrı bir zevktir kadın için. Saat 15,30—16.00 sularında sürüler goşan yerine (6) süzölmeye başlar. Kadın goşan ipini, helkelerini (7) alır, salına salına goşan yerine gelir. Çoban ipi alır, kadın koyunları getirir. İple koyunların boğazlarından iki sıra halinde bağlarlar. Goşma işleminin bitiminde helkesini alan kadın, oturur koyunun altına sağmaya başlar. İkinci bir kadın sağılanları bir daha sağır ki buna ikileme denir. Koyunlar sağıldıktan sonra çoban köpeğini yallar,(8) kadınlar sütlerini alır, evin yolunu tutar.

Akşam olur sığır sürüsü gelmiştir. Varsa ineklerini çeker, bağcağa bağlar, onları da sağır. Toplanan sütü ısıtır, süzökle (9) süzer, geçer makinenin başına kolu

Koşan yerinde çoban koyunları koşarken...

çevirmeye başlar. Sütün kaymağını alır, bastırıkta küpüne döker.

Kaymağı alınan süt makine altıdır. Köylü kadın makine altını kazana kor, sürer ocağa, kesilir çökelek olur. Doldurur çökeleği keseye, bağlar ağzını, kumun üzerine yerleştirir. Koca bir de taş kor üzerine, sabaha dek iyice çeker. Sabah peyniri bir leğene döker, tuzlar. Kazıkla basa basa doldurur tuluğuna. Tulukta girer bastırığa.

Sütün aynı gün kaymağını almamış, bastırığa da koymamışsa ekşitmiştir. Bunun yağını almak için duğranda (10) çalkamak (çalkalamak) gerek. Kadın duğranı alır eline evinin gölgesine oturur. Yanında bir bakır kab, bir ibrik su, 15—20 cm. boyunda bir çöp bulunur. Ekşimiş sütü duğrana doldurur, ağzını karın denilen, inek işkembesinden yapılan kapakla kapatır, bir güzel bağlar. Duğranın altına bir kerme (11) koymuştur. Geçer karşısına duğranın; bir öne bir arkaya yatırarak çalkar. Duğrana arada bir ibrikteki sudan katar. Çöple delikten yağ olup olmadığına bakar. Yağ olunca kadar çalkar. Yağ olunca büyük bir kaba boşaltır. Yağını yüzünden alır. Kalanı çığsudur, çökelek yapımında kullanılır.

Bu yaşantı güne dek sürer gider. Ve tekrar köye göç hazırlıkları başlar. Daha

bol yağ ve peynirle döner köyüne.

1 — ÇİM : Belküreği ile kerpiç gibi çimenli topraktan kaldırılır, yayla evi yapmada kullanılır.

2 — TANDIR : Yufka pişirilen saçlardan ikisi arasına yumruk büyüklüğündeki hamurlar yerleştirilir. Altta ateş yanar, üstteki sacın üzerine kor halindeki ateşler konur. İlkel bir fırında pişen ekmeklere verilen addır.

3 — SÜTLÜ YARMA ISLAMAK : Bulguru süte katmaya denir. Bu köyde yarma bulgura verilen addır.

4 — BAĞCAK : Evin önünde büyük baş hayvanların bağlandığı, yere çakılı kazıkların bulunduğu yerdir.

5 — ÜZLÜK : Ufağ çömlük.

6 — GOŞAN YERİ : Koyunların sağılmak için getirildiği yerdir. Burada iki koyun karışıklı getirilerek iple boğazlarından bağlanır. Bağlanan ipe goşan ipi denir ki iki parmak kalınlığında, 10—15 m. uzunluğundadır. Bağlı koyunlara da goşan denir.

7 — HELKE : Yukarıda kulpu olan yarım teneke büyüklüğünde bakır kabdır.

Bastırık, üzerine oturulduğunda bile hiç bir şey olmuyor...

OLAYLAR :

KARAGÖZ KURSU

Hatırlanacağı üzere Kültür Müsteşarlığı geçen sene İstanbul'da Atatürk Kültür Merkezi'nde Nureddin Sevin'in yönettiği bir Karagöz Kursu açmış, tanınmış ve değerli Karagöz tasvir sanatçılarından Bn. Gönül Sözen de ders vermişti. Kültür Müsteşarlığı bu yıl da Karagöz oynatılışı konusunda geçen ay gazetelere aşağıdaki ilânı vermiş ve kurslara başlamıştır.

BAŞBAKANLIK KÜLTÜR
MÜSTEŞARLIĞINDAN :

KARAGÖZ KURSUNA ÇAĞRI

"Cumhuriyetimizin 50. yılında geleneksel Türk gölge oyunu Karagöz'ü yeni kuşaklara tanıtmak ve oynatılışını öğretmek amacıyla Müsteşarlığımızca, 1 Kasım 1973 tarihinden itibaren İstanbul Atatürk Kültür Merkezinde Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümü eski şefi Nurettin Sevin'in yönetiminde 6 ay süreli ücretsiz bir kurs açılacaktır.

Kursa katılmak isteyenlerin, 26 Ekim 1973 tarihine kadar İstanbul'da Atatürk Kültür Merkezi Kültür Sarayı İdare Müdürlüğüne müracaatları duyurulur".

T.F.A.

8 — KÖPEK YALLAMAK : Köpeklere unla su karıştırılarak verilir ki bu yaldır. Bunu hazırlamaya yal çalma, köpeğe vermeye de yallamak denir.

9 — SÜZEK : Uç (alt) kısmı konik biçimde olan, bezden, ağzı geniş bir torbadır. Süt süzmede kullanılır.

10 — DURAN : Üst kısmında birbirine yakın iki kulpu, iki kulp arasında parmak girecek kadar deliği olan, 2—3 teneke su alır, ağız genişliği 15—20 cm. olan saksıdan bir küptür.

11 — KERME : Büyük baş hayvanların gübrelere bir yere 30—40 cm. kalınlığında yayılır. Sulanarak bastırılır ki buna basma denir. İyice pekleşince bel küreği ile kerpiç büyüklüğünde kaldırılır. Bu işe kerme kaldırma, kaldırılanlara da kerme denir.

Bize gelen KİTAPLAR

● Faruk SÜMER — Ahmet E. UY-SAL — Warren S. WALKER: “*The Book of Dede Korkut - Dede Korkut Kitabı*”. A Turkish Epic - Türk Destanı. Sunuş, Dede Korkut Kitabı hakkında genel bilgi ve 12 destan - hikâyenin metni. Eserin sonunda 20 sayfalık geniş bir not ile 6 sayfalık bibliyografya yer almıştır. Kitaba ayrıca bir harita ile Pınarbaşı Avşar Türkmenlerine ve Bursa Kılıç - Kalkan Oyunu Takımı'na ait 5 fotoğraf ile Dede Korkut'un Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunan bir minyatürü eklenmiştir. Eser, “University of Texas Press, Austin, Texas - U.S.A.” yayınevi tarafından bastırılmıştır. Aynı Yayınevinin Londra'da da şubesi bulunmaktadır, 23+4 + 1 + 212 sayfa, bez ciltli, kuvertli, 23,5x13,5 Cm. boyunda, \$ 7,50.

● Daniel J. CROWLEY : “*I Could Talk Olda Sto Good : Creativity in Bahamian Folklore - Bahama Folklorunun Yaratıcı Eski Güzel Hikâyesi Üzerine Görüşlerim*”. University of California Press, Berkeley and Los Angeles. Folklor Çalışmaları: 17. 26x17 boyunda, 158 sayfa, \$ 5.00.

● Stanley L. ROBE : “*Mexican Tales and Legends from Los Altos - Los Altos'tan Meksika Hikâye ve Efsaneleri*”. University of California Press. Berkeley and Los Angeles. Folklor Çalışmaları: 20. 26x17 boyunda, 578 sayfa. \$ 8.50.

● Mehmet ÖNDER : “*Selçuklu Devri Kadın Başlıkları*”. Türk Etnografya Dergisi, Sayı XIII — 1973'den ayırabım, 8 sayfa, 18 figür, 28x20 boyunda.

● Ali Rıza BALAMAN : “*Örencik Köyü Delikanlı Örgütü*”. Ankara Üniv. Dil ve Tarih - Coğ. Fak. Antropoloji Dergisi, sayı 6, 1971 - 1972 den ayırabım. 10 sayfa (267. sf. da, 276. sf. ya kadar), 24x16 boyunda.

● Ali SEYDİ — (Baskıya hazırlayan: Niyazi Ahmet BANOĞLU : “*Teşrifat ve Teşkilâtımız (Teşrifât ve Teşkilât-ı Kadîmemiz)*”. Tercüman 1001 Temel Eser, No.

17. Eser hakkında açıklama ve Ali Seydi Bey'in biyografisiyle. 19,5x14 boyunda, 280 sayfa, 10 lira.

● Manuel Serrano Y. SANZ - A. KURTLUOĞLU : “*Türkiye'nin Dört Yılı*”. İspanyol Sanz'ın, Kanunî'nin 1552 - 1556 yılları devrine ait görüşlerini sualli cevaplı üç kişi arasında dile getirmektedir. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 18. 19,5x14 boyunda, 184 sayfa, 10 lira.

● Ömer Asım AKSOY : “*Gelişen ve Özleşen Dilimiz*”. Cumhuriyetin 50. Yılında. Genişletmeler ve eklemelerle 3. baskı. TDK Tanıtma Yayınları, Dil Konuları Dizisi: 13. 20x14 boyunda, 94 sayfa, 6 lira.

● Ali Rıza YALÇIN : “*Kara Saban*” Şiirler: Taşlama, koşma, deyiş. Sazşairinin önsüzü ile çeşitli konulardaki şiirleri. Eserin sonunda A. R. Yalçın'ın kısa bir hayat hikâyesi ve fotoğrafı yer almaktadır. Sipariş adresi: A. Rıza Yalçın, Derya Han, 3, Kabataş - İstanbul. 16x11 boyunda, 106 sayfa, 5 lira.

● Hüseyin CANITEZ (Âşık Boyacı): “*Bayrak ve Toprak*”. Cumhuriyetimizin 50. Yıl Dönümünde. Şiirler. Kırşehir Esnaf ve Sanatkârlar Dernekleri Birliği Yayınları No. 1. Kitabın başında Millî Kütüphane Gen. Müdürü Müjgân Cunbur'un önsüzü ve arka kapakta ozanın hayatı ve fotoğrafı yer almıştır. 16x12 boyunda, 86 sayfa, 5 lira.

● Aleksandr SOLJENİTSİN - Mehmet ÖZGÜL: “*İvan Denisoviç'in Bir Günü*”. Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı, No. 231. 16,5x12 boyunda, 202 sayfa, 10 lira.

● Dr. André Morali DANONOS — Samih TIRYAKIOĞLU : “*Cinsel İlişkiler Sosyolojisi*”. Varlık Faydalı Kitaplar, No. 138. 16,5x12 boyunda, 212 sayfa, 8 lira.

● Ceyhan Atuf KANSU : “*Cumhuriyet Bayrağı Altında*”. Yaşam - Öykümde Devrim. Cumhuriyet Çağrını bölüm bölüm şiir ve anılarla dile getiren yazılar. Varlık Faydalı Kitaplar, No. 139. 16,5x12 boyunda, 284 sayfa, 15 lira.

Köy Ortaoyunları :

Kars'ta Harembaşı Oyunu

Yazan : Âşık Sadi DEĞER

Kars'ta çeşitli ortaoyunu ta eskiden oynadığı gibi bugün de taze olarak oynanmaktadır. Görüşüme göre bu oyunlar uzak çağlardan süregelmiştir. Ortaoyunları seyredenlere topluluk karşısında oturup kalkmasını, konuşup dinlemesini ve birbirlerini sevmesini telkin eder. Onlara yol gösterir.

Size bir örnek vereyim. Bu oyunun adı “Harembaşı”dır.

İri yarı yiğit birisi kara koyun yününden hazırladığı muazzam bir pala bıyığı kulağından arkaya akıtır. İri gözlü, heybetli bakışlı bu adam pantolonundan yukarı göğsünü sıvar. Göbeğinin üstüne bir insan kafası gibi bir aydede resmi yapılır. Mavi boya ile gözleri, burnu, ağzı ve

● Piri REİS — (Baskıya hazırlayan: Yavuz SENEMOĞLU) : “*Kitâb-ı Bahriye — Denizcilik Kitabı*”. Cilt: I. Deniz Harb Okulu'nun kuruluşunun 200. yıldönümü dolayısıyla Cumhurbaşkanı F. Korutürk, Oramiral K. Kayacan ve Senemoğlu'nun önsözleri ile Piri Reis'in XV. Yüzyılda çizdiği haritalar eserde yer almıştır. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 19/1. 19,5x14 boyunda, 384 sayfa, 10 lira.

● Piri REİS — (Baskıya hazırlayan: Yavuz SENEMOĞLU) : “*Kitâb-ı Bahriye — Denizcilik Kitabı*”. Cilt: 2. Önsözlerden sonra harita ve krokiler eserde yer almaktadır. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 19/2. 19,5x14 boyunda, 352 sayfa, 10 lia.

● Emin NİHAT — (Baskıya hazırlayan: M. İsmet UZUN) : “*Gece Hikâyeleri — Müsâmeretnâme*”. Hikâyeler. Önsöz, bibliyografya ve bazı tâbir ve kelimelerin izahlarıyla. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 20. 19,5 x 14 boyunda, 304 sayfa, 10 lira.

● Prof. Dr. Vecihe HATİBOĞLU : “*Pekiştirme ve Kuralları*”. TDK, Tanıtma Yayınları, Dil Konuları Dizisi: 21. Önsöz, giriş, pekiştirme olayı, pekiştirme kuralları ve pekiştirmeli sözcüklerin dizini. 20x14 boyunda, 50 sayfa, 4 lira.

kulakları ile tam bir adam kafası gibi ve göğsüne doğru çizilir. Ayrıca bir pantolona sıkıca ot tepilir. İçinde bacaklar varmış gibi olur. Bu, arkadan adamın kuşak yerine sıkıca bağlanır. Adam yürüdükçe sanki iki adam gibi görünür. Öyle ki birisi diğerinin sırtına binmiş sanılır. Ekli olduğu fark edilmez.

Bu oyunda güvey bir at sırtındadır. Bir adam binek atı olur. Yanında iki tane de kölesi vardır. Bu, köleleri ile binek olan adamın sırtına binmiş olarak içeri girer. Gür sesiyle selâm verir. Arada sırada bindiği atın (adamın) kafasına vurur. “Hey! Beni rahatsız etme, doğru dursana!” diye bağırır.

Sonra cemaat üzerinde göz gezdirir. Kim kaba hareket yapıyor, ayaklarını uzatıyor, derli toplu oturmuyorsa, hemen adamlarına işaret eder, “Getirin şunu” der. Gösterdiği adam kim olursa olsun düğünü yapılan gelinin şerefi ve derneğin ahangini bozmamak için kat'iyen itiraz etmez. Hemen güveyin önüne gelir “Buyur Harembaşı!” der. Bu sefer Harembaşı iri ve kalın sesiyle “Ben ülkenin hâkimiyim, bu meclis, bu meydan benimdir. Benim geleceğimi düşünmedin mi, bacağına uzatmış oturuyorsun?” Sonra kölelerine döner “Atın bunu yere!” der.

Köleler adamı yere yıkarlar, ortaya getirirler, yerde sağa sola yuvarlayarak ezerler. Çeşitli eziyet ederler. Sonra güya boğarak öldürürler.

Adamın cenazesi ortada uzanmış dururken, güvey cemaate döner “İşte ben haddini bilmeyeni böyle ederim. Hadi bakalım, şimdi kefen parasını verin. Şu cahilin cenazesini kaldıralım. Gözümüzün önünden def edelim”, der.

Bu sefer mecliste bulunan herkes haline göre yerde uzanan ölünün üzerine beş lira, on lira koyar, geçer, yerine oturur. Bağışını alan Harembaşı çeker, gider. Oyun sona erer.

Bundan sonra gelecek düğünlerde, köy odalarında, cemaat içerisinde herkes doğru dürüst oturup kalkmasına dikkat eder. (Kars'ın Susuz İlçesi, İncesu Köyü, 1970)

"Öğünmek Gibi Olmasın Ama...,,"

Yazan : Enver Naci GÖKŞEN

Türk halkı, çeşitli etkilerle, zaman zaman neşesini yitirmekle beraber aslında mizaha, nükteye, şakaya yeterince aşınadır. Halk şiirimizdeki ağıtlara, halk müziğimizdeki mayalara karşın neşe, halkımızın ruhundan temelli yok olmamıştır. Halk felsefemizin tabanında iyimserlik, neşe yatar. En sıkıntılı, en bunalmış bir anda içimizden birinin savurduğu bir nükte, bir ince söz tüm tasaları dağıtır. Birkaç kişinin bir arada yaşadığı her toplulukta muhakkak bir "şakacı", bir "latifeci", bir "muzip" de bulunur. Hangi okul sınıfı, askerî birlik, kahvehane, iş yeri, hatta hangi aile vardır ki aralarında bir dert dağıtıcı, bir nükteci bulunmasın!...

Nasrettin Hoca'lar, Bektaşî'ler, İncili Çavuş'lar bu halkı temsil etmezler mi?.. Bu ünlü halk nüktecilerinin, halk filezoflarının fıkralarına başkalarının yarattığı bir sürü fıkra, hikâye daha eklenmiş değil midir?

Ünlü kişilerimizin fıkraları yanında, kenarda köşede kalmış birçok ünsüz kişilerin fıkraları, hoş sözleri de vardır. Yaygınlaşmamış, dar bölgelerde kalmış sosyal yaşamımız, halk felsefemiz için çok zengin kaynak ve gereç olacaktır. Ne var ki, bu tür fıkra ve hikâyeler henüz toplanmış değildir.

Belli yurt köşelerinin, köyün kentin malı olmuş, sahipsiz diyebileceğimiz zengin halk fıkralarını gün ışığına kavuşturmak, eli kalem tutan her aydın kişinin ödevi olmalıdır.

Bölge derlemesi olarak tanıdığımız ilk halk fıkra ve hikâye kitabı, 1934 - 1349 yıllarında Balıkesir ili ve Akseki ilçesi bölgeleri halkından toplanmış *Gülünc Halk Hikâyeleri* adlı kitaptır. (Öğretmen Mustafa Salman eliyle derlenen bu fıkralar, hikâyeler kitabı C.H.P. Halkevleri Bürosu Yayınları, Okuma Kitapları Dizisinin 8. kitabı olarak 1950 yılında basılmıştır.)

Yokluğunu çektiğimiz bu tür kitapların son örneğini de İst. Vefa Poyraz Lisesi

Müdürü Kâzım Yedekçioğlu arkadaşımız vermiştir : *Öğünmek Gibi Olmasın Ama Kayseriliyim.*

Yedekçioğlu'nun kitabı, Kayseri Bölgesi fıkralarını kapsamaktadır. Yazar, kitabındaki fıkraları iki bölümde toplamış : Adsız Kayseri fıkraları, yaşanmış ve belli kişilerle ilgili fıkralar.

Birinci bölümdeki fıkraların tümünü tam Kayseri ürünü sayamayız. Başka yerlerde uydurularak Kayserililere mal edilmiş olanları da elbet vardır aralarında. Bunları ayıklamak kolay değildir kuşkusuz.

İkinci bölümdekiler ise olaylara adları karışmış olan gerçek kişilerle ilgili toplamalardır; Kayserililerin damgasını taşır. Bu fıkralar, Atatürk'ün Kayseri anılarıyla başlar. Bunları, Vali Nazmi Toker'inkiler izler. Sonra çeşitli kişilerle ilgili olanlar yer alır. Fıkralarda en çok adları geçenler de Samathioğlu ile Pire Mehmet'tir. Vaiz ve cer hocalarının fıkraları da oldukça fazladır.

Bu derlemeler kitabının bir özelliği de sonundaki Sözlük bölümüdür. Yazar, fıkralarda geçen bölgesel sözcük ve deyimleri olduğu gibi kullanarak kitabının folklor değerini arttırmış, bunları bir sözlük halinde vermeyi de ihmal etmemiştir.

Cumhuriyetimizin 50. yıldönümü için kültürel çalışma alanları arayanlar bu gibi araştırmalara eğilirlerse folklorumuza ve halk felsefemize önemli kaynaklar kazandırmış olurlar.

Yedekçioğlu'nun kitabından seçtiğimiz birkaç parçayı aktarıyorum :

FABRİKANIN SAHİBİ DE...

Kayserilinin biri Amerika'ya gider. Yirmi yıldan beri Amerika'da kalan hemşerisini görür. Konuşma arasında hemşerisinden yirmi yıldan beri ne iş yaptığını sorar. "Bir fabrikada işçiyim." cevabını alır. Birden sinirlenen Kayserili :

— Yirmi yıldan beri çalışıyorsun da

hâlâ fabrikanın sahibi olamadın mı? Ne biçim Kayserililik bu? Ayıp sana!...

— Hemşerim, bu fabrikanın sahibi olmama imkân yok.

— Neden yahu?

— Çünkü fabrikanın sahibi de Kayserili!...

DOĞRAMASINI BİLMİYENİN

Yolda yemek için yanına aldığı pastırmasının yerinde yeller estiğini gören Kayserilinin canı sıkılır, başlar dişlerini gıcırdatmaya. Bunu fark eden yol arkadaşlarından biri :

— Hayrola ağa, der, nedir bu canıyın sıkıklığı?

Kayserili meseleyi anlatır. Adam :

— Bre canım, der, bir gön pastırma bu kadar yanmaya değmez!

İşin hırsızlığında olmayan Kayserili :

— Pastırmanın çalındığına yanmıyorum, doğramasını bilmeyen birinin eline geçtiyse diye ciğerim yanıyor...

SITMA, BU İTİ TUTMA

Muhaddisoğlu Mehmet Efendi Hocadan sıtmalı bir tanıdığı bir muska ister. Hoca, aydın bir kişi, böyle şeylere karşıdır. Ama, hastanın ısrarlı yakarışına dayanmaz. Eline geçirdiği kâğıda bir şeyler yazıp adama verir. Hasta, muşambaladığı kâğıdı boynuna asar. Olacak ya, sıtması da kesilir. Merak edip bir gün muskayı bakarlar, bakarlar ki ne görsünler!... Mehmet Efendi Hoca: "Sıtma, demiş, bu iti tutma!"

BENİMKİ DE ALLAH'IN ASLANI

Civelek'in Ali, bağa giderken Cevizli kuyudan yeni yetme bir kızın su çektiğini görür. Canı su içmek ister. Kıza ismiyle hitap etmek için :

— Kızımın adını bilsem de bir su istesem!..

Kız, cevaben :

— Meyvelerin ilk yeteni!..

Ali Ağa, hemen :

— Kızım Kiraz, der, bir su verir misin?

Kız da nükte meraklısı olacak ki suyu içtikten sonra Ali Ağa'ya :

— Amcanın ben de adını bilsem de afi-

yet olsun, desem...

Bu hoş ve nazik sual karşısında Ali Ağa :

— Tanrı'nın aslanı!..

Kız da hemen intikal ederek :

— Afiyet olsun Ali Emmi, cevabını verir.

HA SEN PİS ETMESEN DE...

Pirli'nin Hacı Hüseyin Ağa'nın açtığı bir davayı hâkim reddeder :

— Davanı, der, reddediyorum; beğenmediysen temyiz edersin.

Peşin sözlü olan H. Hüseyin Ağa, hâkimin şöyle yüzüne bakar :

— Ha, der, sen pis etmesen de ben de temiz etmesem olmaz mı?..

BİZ BURADA NE DURUYOK?

Keşlioğlu Mustafa Efendi bir gün Zencidere'den gelirken Talas'ın düzlüğünde bir keşişin arkasından yeter. Yol arkadaşı olarak konuşa konuşa giderlerken hava birden bozar, gök gürlemeye, şimşekler çakmaya başlar. Keşlioğlu, papaza :

— Derder bunun aslı ne, ne oluyor?

Papaz da şaka olsun diye :

— Muhammet'le İsa gökte dövüşüyorlar, diyecek olur.

Eşekten birden atlayan Keşlioğlu, değneklerle keşişe verişirmeye başlar :

— Domuzun gâvuru, der, onlar orda dövüşüyorlar da biz bu arada ne duruyor?

ALLAH'I DA SOĞAN EKMEĞE ALIŞTIRDINIZ

Özel sektör taraftarı geçinen konuşmacılardan biri, hükümet meydanında yapılan bir seçim propoganda konuşması yaparken dinleyicilerden sepetli bir işçi :

— Vsr ol, yaşa!.. diye bağırır.

İşçinin bu halini görüp dayanamayan Mustafa Nayman, işçinin sepetini eline alır bakar. Sepette birkaç pül soğanla yarım ekmekten başka bir şey göremez. Acıyarak sepeti uzatırken adama :

— Allah'ı da, der, soğan ekmeğe alıştırdınız, başka bir şey vermez oldu; al sepetini!...

Folklor Bölümü Gösterileri Başarı Kazandı

Yazan : İhsan HİNÇER

I. Uluslararası İstanbul 1973 Festivali, ilk yıldaki gösterilerinde folklor ürünlerine, dolayısıyla dans, türkü, sahne oyunu ve ondan esinlenerek bestelenen ve sahneye konulan opera, müzik ve baleye geniş yer ayırdı. Bu davranış yüzünden Festival Uluslararası değeri yanında Türk Kültürünün varlığını da bütün dünyaya göstermek fırsatını buldu.

21 hazirandan 15 (uzatılarak 22) temmuz 1973'e kadar süren Festival'in ilk başarılı eseri, Adnan Saygun'un bestelediği "Yunus Emre Oratoryosu" oldu. 21 haziran günü saat 21 de İstanbul Teknik Üniversite Konser Salonunda sunulan oratoryoyu Devlet Opera Koro ve Orkestrası okudu ve çaldı. Koroyu Gustav Kuhn, orkestrayı Robert Wagner yönetti.

Bunu, 23 ve 25 haziran cumartesi günleri tekrarlanan yine kompozitör ve folk-

lorist A. Adnan Saygun'un bestelediği "Köroğlu Operası" izledi. Saat 21 de Açıkhava Tiyatrosu'nda çalınan ve oynanan Köroğlu Operasını Devlet Operası ve Orkestrası sanatçıları sahneledi. Şef Ni-yazi Tağızade, reji Aydın Gün'dü, Köroğlu da başarı ile büyük takdir topladı. 1946 da bestelediği Yunus Emre Oratoryosu gibi bu yıl bestelediği Köroğlu Operası da türleri içinde seçkin bir yer aldı. Köroğlu'nun metnini merhum Prof. Selâhaddin Batu yazmıştı.

Türk Halk Danslarımızı, otantik kılık, müzik ve müzik âletlerimizi de yerli ve yabancı sanat severlere tanıtan Halk Oyunları gösterileri ise 30 Haziran, 1 Temmuz 1973 günlerinde Rumelihisar platosunda birinci gün saat 21 de, ikinci gün saat 17 de yapıldı. Bunları 7 temmuz cumartesi, 8 temmuz pazar, 11 temmuz çar-

samba, 12 temmuz perşembe günleri tekrarlanan Halk Oyunları gösterileri takip etti.

30 haziran cumartesi günü Rumelihisarında saat 21 de Van, Bayburt (kız ve erkek), Karadeniz (kız ve erkek), Kılıç - Kalkan, Sivas, Siirt, Kırklareli,

1 temmuz pazar günü saat 17 de Elâzığ, Artvin, Erzurum (kız ve erkek), Bitlis, Silifke, Gaziantep, Kılıç - Kalkan, Kars - Kafkas,

7 temmuz cumartesi saat 16 da Gülhane Parkı'nda İsmail Dümbüllü, Hüseyin Erişen, İskender Gülonar, Muzaffer Hepşen, Garibe Gülveren, Sabire Kent ve Bahattin Geçgel tarafından Ortaoyunu oynandı. Ortaoyunun musikisini teşkil eden zurnayı Ferhat Deliormanlı, çifte nareyi Kâzım Şen çaldı. Daha sonra Van, Bayburt, Karadeniz, Kılıç - Kalkan, Sivas, Siirt, Kırklareli, Çorum Halk Dansları Toplulukları oyunlarını sundular. Bunları Mazhar Gençurt, Aram Çerçi ve Osman Oynaroğlu'nun sunduğu Karagöz, Kukla ve Hokkabaz izledi. Meddah Hakkı Karadayı da bu sanat dalında başarılı bir program yaptı. Ayrıca Aynur Selimoğlu ile düet yaptı.

8 temmuz pazar günü aynı Ortaoyunu, Karagöz, Kukla, Hokkabaz. Meddah ve Düet sanatçıları Gülhane Parkında tekrar yeni oyun ve hikâyelerle halkın karşısına çıktı. Elâzığ, Artvin, Erzurum, Bitlis, Silifke, Gaziantep, Kılıç - Kalkan, Kars - Kafkas, Çorum Halk Oyunları Toplulukları da bölge danslarını oynadılar. Halk gece saat 24'e kadar dinlemek, seyretmek imkân ve fırsatını elde etti.

11 temmuz çarşamba günü program yine Gülhane Parkı'nda değişik oyunlarla devam etti. Önce Mehter takımı bir yürüyüş yaparak konser verdi. Sonra yine İsmail Dümbüllü ve Arkadaşları, Mazhar Gençurt (Baba) ve Arkadaşları, Meddah İsmail Hakkı Karadayı ve Aynur Selimoğlu programlarını yeni oyunlarla devam ettirdiler. Van, Bayburt, Karadeniz, İzmir Zeybek, Sivas, Gaziantep, Trakya Halk Oyunları Takımları bölge oyunlarını oynadı.

12 temmuz perşembe günü Gülhane Parkında son gösteriler yer aldı. Saat 18

İsmail Dümbüllü ve arkadaşları Gülhane'deki son oyunundan önce İhsan Hınçer ve Amerika'da bulunan Türk Halk Dansları Uzmanı Bn. Güzey Onor ile..

de başlayan Mehter yürüyüşü ve konserini Ortaoyunu, Karagöz, Türk kuklası, Türk hokkabazı ve Meddah izledi. Elâzığ, Artvin, Erzurum, Bitlis, Kılıç - Kalkan, Kars - Kafkas, İzmir Zeybek, Silifke, Gaziantep halk oyunlarımızdan sonra program sona erdi. Bu gösteriler sırasında Rumelihisarı, Gülhane Parkı halkla ve yabancılarla dolmuş bulunuyordu.

Halk Oyunları gösterilerinde İstanbul (Bakırköy, Pendik, Eminönü, Fatih), Çorum, Kırklareli, İzmir (Şirinyer) Halk-evleri Halk Oyunları Grupları görev almış, büyük bir varlık göstermişlerdir.

15 Temmuz 1973 günü saat 21.15 te Halkevleri Genel Merkezi Halk Türküleri Korosu Örnek Grubu Şef Özcan Tamer'in yönetiminde Darüşşafaka salonunda 60 kişilik konserini vermiş, büyük takdir ve ilgi toplamıştır. Veysel Arseven'in deyişiyle bu topluluk, Türkiyemizin en başarılı halk türküleri korusu olduğunu bu konseriyle de kabul ettirmiştir.

2 temmuz pazartesi günü saat 21 de İTÜ Konser Salonunda İstanbul Devlet Operası Orkestra ve Koro'su, Şef Gustav Kuhn ve Cenan Akın'ın yönetiminde Türk

A. Adnan Saygun'un başarı ile sahneye konulan Köroğlu Operasından bir görünüş...

Halk Türkülerinden oluşan ve Rey, Kodallı, Akses, Tarcan, Akın, Tüzün, Erkin, Sun, Alnar ve Saygun'un armonize ettiği eserleri çaldı ve okudu.

Halk Yaşantısını müzikli bir şekilde dile getiren "Keşanlı Ali" müzikal oyunu 2, 3, 4, 5 Temmuz günleri Şehir Tiyatrosu Harbiye Bölümünde sahnelenmiş, büyük ilgi görmüştür. Haldun Taner'in bu eseri Yalçın Tura tarafından bestelenmiş, Engin Cezzar tarafından sahneye konmuştu.

Feraizci-zâde Mehmet Şakir Efendi'nin yazdığı, eski sosyal yaşantımızın bir sahnelenmesi olan "İlk Göz Ağrısı" 27, 28, 29, 30 haziran tarihlerinde Harbiye Tiyatrosu'nda, 11, 12, 13, 14 temmuzda da İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu sanatçıları tarafından Rumelihisar'da oynandı. Rejisi Vasfi Rıza Zobu tarafından yapılan oyun başarılı oldu.

3 Temmuz salı günü saat 21 de Açık hava Tiyatrosunda Ankara Devlet Balesi tarafından oynanan "Pembe Kadın", ba-

şarılı bir biçimde oynandı ve çalındı. Necil Kâzım Akses'in bestelediği balenin koreografı Oytun Turfanda idi. "Çeşme-başı" balesi mükemmel bir bütünlükte idi. Ferit Tüzün'ün bu eserini koreograf Ninette de Valois sahneye uygulamıştı. Kompozitörler ve koreograflar Türk Halk yaşantısı, kılık ve danslarından esinlenmişti.

★

I. Uluslararası İstanbul Festivali'ni gerçekleştirenleri, Türk Folklorunu yansıtan konulara ve onun malzemelerinden esinlenen sanat eserlerine yer verdikleri için bütün kalbimizle tebrik ederiz. Başta Vakıf Başkanı Nejat Eczacıbaşı olmak üzere Leylâ Turgut, Turgut Atakol, Nermin Tanju ve diğer ilgilileri tebrik ederiz. Ayrıca Halk Oyunları, Karagöz, Ortaoyunu, Meddah, Kukla, Hokkabaz, Düet, Halk Türküleri Korosu gibi her türdeki oyunlarımızı ve halk türkülerimizi temsil organizasyonu işini üzerine alan ve İstanbul Halkevleri Koordinasyon Kurulu Organizasyon Komitesine görev veren Halkevleri Genel Başkanı Kadri Kaplan'a teşekkürü borç biliriz. Zira, bu konudaki programları organize için İstanbul Festival Komitesi Başkanlığı'nca daha önce bir komite teşkil olunmuş, fakat bu kuruluş bir türlü harekete geçemeyince, Halkevleri Genel Merkezi bu göreve sahip çıkmıştı. Bunun üzerine İstanbul Halkevleri Koordinasyon Kurulu üyesi İhsan Hınçer'in başkanlığında İstanbul Halkevleri başkanlarından oluşan bir "İstanbul Festivali Folklor Komitesi" teşkil edilmiş. İşte, bu komite bu başarılı neticeye ulaşmıştı.

TRT Televizyon Ekibi, gerek Rumelihisar'daki Halk Danslarını, gerek, Gülhane Parkı'ndaki ortaoyunu, kukla, mehter ve diğer gösterileri ve gerekse Darüşşafaka Salonunda verilen Ankara Halkevleri Genel Merkezi Halkevleri Halk Türküleri Korosu Örnek Grubu konserini bantlara tesbit ederek çeşitli tarihlerde seyircilerine göstermiştir. Son olarak İsmail Dümbüllü'nün Gülhane'de son defa sahneye çıkıp oynadığı ortaoyununu sanatçının ölümü üzerine 6 Kasım 1973 salı günü seyircilerine sunmuştur.

Dere Kızı Masalı

Derleyen ve Yazan : Numan KARTAL

Bir varmış bir yokmuş, deve tellal eşek berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken Tanrı'nın kulları çokmuş. Alı al moru mor kovalar, genç yaşlı insanlar mutlu yaşarmış. Bunlar için her gün bir bayrammış. Gülerler eğlenirler, oynarlar gülüşürler, günlerini masal gibi geçirirlermiş. Derken efendim hindi asmaya binmiş. Horoz ötmüş akşam olmuş, ocak başı kurulmuş, bu masal uydurulmuş. İmdi oturalım ocak başına, kuralım masalı taşına.

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde Tanrı'nın kulları çokmuş. Bu kulları arasında da bir karıkoca yaşarmış. Günler akıp gitmiş, zaman yel gibi geçmiş, günün birinde bunların bir kızcağızları olmuş. Olduğuna sevinmişler, nasıl bakarız diye yerinmişler. Mutlu kişiler arasında tek mutsuzlar bunlarmış. Yoksul mu dedin yoksulmuşlar. Baba oduna gidermiş, ana da onun bunun işine koşarmış. Aylar ayları, yıllar yılları kovalamış, kız büyüüp serpilmiş, aklı başında bir ergin oluvermiş. Komşu kızları bununla başlamışlar eğlenmeye. Oduncu kızı işçi kızı demeye. Kız bunu gururuna sığdıramamış, başlamış kara kara düşünmeye.

Böyle günlerden birinde kız gelmiş babasına. Anlatmış durumu, gidelim buradan baba demiş. Başka kurtuluş yolu yok diye söylemiş. Haklı bulmuşlar kızı anası babası. Karar vermişler gitmeye. Almışlar eşyalarını, koyulmuşlar yola. Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, altı ay bir güz gitmişler. Varmışlar Kaf dağlarının eteğindeki bir dere boyuna. Olmamış, almışlar yolu gelmişler Uludağ'ın koynuna. Yapmışlar bir kulübe, girmişler içine. Babası odun hazırlar, kasabaya götürüp satarmış. Anası edindikleri koyunlara bakarmış. Kız da dere boyuna çıkar, gezinir, yalnızlığını gidermeye çalışmış.

Aradan uzun bir zaman geçmiş. Bir gün padişahın oğlu da avlanmak için dere boyuna gitmiş. Gezerken kızın külü-

besini görmüş. Merak etmiş, içinden derin bir oh çekmiş. Ardından yeri göğü yakan bir sesle :

— Dere Kızı Dere Kızı dere vere, demiş.

Kız da :

— Beyim seni bana Tanrı vere, Beyim seni bana Tanrı vere, demiş. Padişahın oğlu kıza tutulmuş, gönlüne ince bir sızı girmiş. Hergün avlanmaya koyulmuş. Aynı sözü birbirlerine tekrarlar dururlarmış. Zamanla padişahın oğlu sararıp solmuş. Ekmekten yemekten kesilmiş, dizlerinin bağı çözülmüş. Annesi bunda bir hal var demiş, sormuş oğlana, ama bir karşılık alamamış. Sonunda oğlan durumu anlatmış. Annesi nasıl olur oğlum, bir padişah oğlu dere kızı ile evlenebilir mi hiç demiş, evliliklerine razı olmamış.

Olmamış ya annesini de dert tutmuş. Oğlunu baş göz etmek için başlamış araştırmalar yapmaya. Sonunda başka ülke padişahlarından birinin kızını bulmuş. Bu kız da dere kızına benziyormuş, yalnız bir beni noksanmış. İlgililer üzülmeyiniz sultanım, takma ben yaparız demişler. Derken çağırılar gönderilmiş, bugün dernek kurulmuş, çalgılar davullar gelmiş. Kırk davul kırk çalgı kırk gün kırk gece çalmışlar. Konuklar değerlerine göre kara çadırlarda, ak çadırlarda, al çadırlarda ağırlandı. Ne var ki, umdukları dağlara kar yağmış. Allanıp pullanmış, benlenip tellenen padişah kızı başlamış ağlamaya. Sormuşlar, neden böyle ağlıyorsun demişler, ama kızın ağzından hastayım sözünden başka karşılık alamamışlar. Gerdek gecesi hastalık olur mu dedilerse de dinletememişler, bu gece gerdeğe giremem deyişini kızın ağzından işitmişler. Meğer ibibik kuşu o gün kıza gelmiş, penceresine konup gerçeği anlatmış. Padişah kızı da sevilmediğim yerde işim ne demiş, ayrılmak için bu nedeni uydurmuş.

Ortalığı yeni bir telaş almış. Çaresizlik içinde Dere Kızı'nın evinin yolu tutulmuş. Babası bulunmuş, olay anlatılmış, bir çu-

Festivale katılan İzmir Şirinyer Zeybek Topluluğundan iki zeybeğin güzel bir pozu...

val altın verilip kızı almışlar. Hamamda yıkayıp paklamışlar, gelinliğini giydirip gerdek gecesine hazırlamışlar. Padişahın oğlu ile Dere Kızı gerdek gecesi muradlarına eriyorlar.

Ertesi gün geliyor, oğlanın anası ile padişah babası oyun oynuyorlar. Dere Kızı yerine benzeri padişah kızını zorla yanına veriyorlar. Oğlan kuşkuya dalıyor, yüzündeki beni parmağı ile kazıyor, gerçeği anlıyor. Anlıyor ama onunla yaşamaktan başka çıkar yol bulamıyor. Gel zaman git zaman derken aradan dokuz ay on gün geçiyor. Oğlan o gece bir düş görüyor. Düşünde kucağında bir ay doğuyor, büyüüp ağaç oluyor. Heyecanla uyanan padişah oğlu sabahın erken saatlerinde çiftesini köpeğini alıyor, Uludağ'ın içine dalıyor. Dereboyunda kulübenin yakınında dolaşiyor. Köpeği kulübeye doğru gidiyor. Kapiya yaklaşıyor:

— Dere Kızı Dere Kızı dere vere, al beni içeriye, diyor.

Kız da içten gelen yanık sesiyle :

— Buyurun beğim, diyor.

Padişah oğlu içeriye giriyor. Bakıyor ki Dere Kızı'nın elinde o gece verdiği yüzük, çocuğun yüzünde de ipek mendili. Oğlan anlıyor, ama sormadan edemiyor.

— Dere Kızı bu hal nedir?

Dere Kızı ağlamaya başlıyor.

— Niçin ağlıyorsun? diyor padişah oğlu. Dere Kızı karşılık veriyor.

— Bu güne kadar sen beni hiç aramadın beyim, diyor.

Padişah oğlu bununla yetinmiyor, gene soruyor.

— Dere Kızı, bunları sen nereden aldın?

Kız :

— Düşün de bul sen kendini, diyor.

Padişah oğlu :

— Ben bulamadım, sen söyle demiş. Kız da olanları bir bir anlatmış. Kız hastaymış demiş. Sonra geldiler beni buldular, bir geceliğine koynuna koydular demiş. Bu çocuk ta sendendir demiş.

Padişah oğlu almış eline çocuğu, bakmış nur topu gibi bir çocuk. Hem de oğlan. Demek, düşümde bunu görmüşüm demiş. Baş ucuna bir avuç altın koymuş. Oradan kasabaya gelmiş. Altından ibrik, leğen satan birini görmüş. Tümünü almış, karşısında da kayın peder olacak oduncu bakarmış. Onu çağırmış, katırlarına bu altın leğen ibrikleri yükler, Uludağ'da Dere Kızı'na evine götür demiş. Oduncu da karısına kırk satır mı kırk katır mı istersin demiş. Karısı da kırk katır demiş. Yüklemişler tüm eşyalarını kırk katıra, varmışlar saraya. Kurmuşlar düğün dernek, vurmuşlar kırk davul kırk çalgı. Çağırılmışlar konukları, al çadırlara, kara çadırlara, beyaz çadırlara kondurmuşlar onları. Kırk gün kırk gece düğün etmişler, Dere Kızı ile padişah oğlu muradlarına ermişler. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

(Anlatan : Mustafa Uydaşoğlu, Yas 70, Ocakıy Mah. Balıkesir, 1965)

Yıllık abonesi : 30.
altı aylık abonesi : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, £ 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

(TÜRK) HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Türkiye Vakıflar Bankası

Türkiye Vakıflar Bankası
Bankacılık Hizmetlerinde Sanaşın ve
İstikbalimizin Koruyucusudur

Çalış Parabiriktir ve Rahat et.

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(Basın: 20366/60188 - 131)

Şiddetli baş ağrılarına karşı

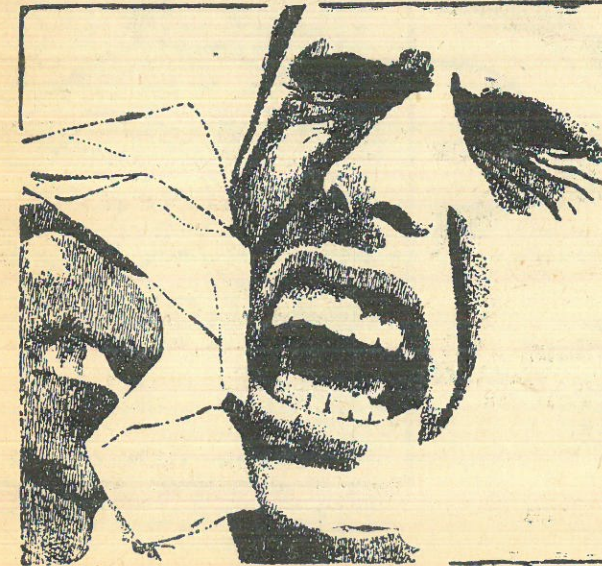
OPON KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans: — 132)

(Yeni Ajans: — 133)

GRİPİN, nezle başlangıcında birçok fenalıklan önlemek bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

GRİPİN

C-VİTAMINLI
PORTAKAL ÖZÜ

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar : — 131)

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI A. Ş.

KURULUŞ : 1946

YURT İÇİNDE
214 ŞUBE

Tasarrufu teşvik ikramiyelerinde
7,5 MİLYON LİRA
para ikramiyeleri

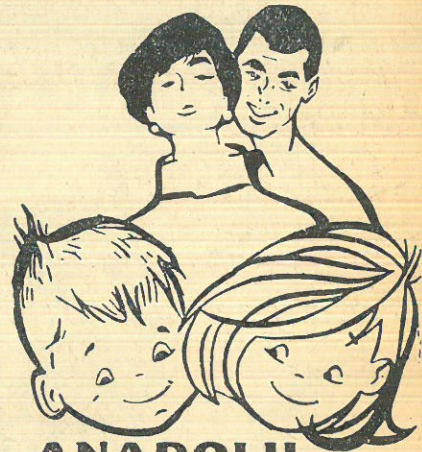
TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI

(Folklor : 132)

**HOS
BAG**

SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YINE
**TEKEL
SUNAR**

(Basın : 60255 — 133)

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN ESİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 134)

**yalnız
değilsiniz**

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

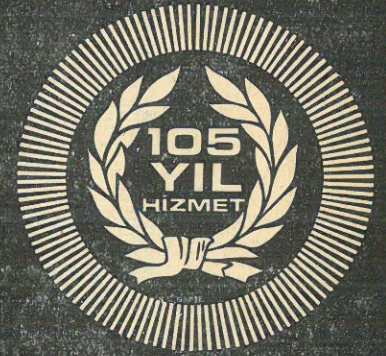

AKBANK

(Folklor : 136)

(Folklor : 135)

(Basın : 60039 — 137)

1868 - 1973

**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET**

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ARALIK 1973

İÇİNDEKİLER :

Folklor, Müzik Eğitimi ve İki Sorun	Edip GÜNAY
İğdir'da Başlık ve Mehir	Nejat BİRDOĞAN
Bayburt'ta Sağlık Folkloru	Dr. Saim SAKAOĞLU
Kitaplar Arasında "Evlerin Önü"	Muzaffer UYGUNER
Toroslar'da Görümlüğe Çıkan El Sanatları	C. Necati ÜÇYILDIZ
Kuşlar (Eski Türk Destanı, Halk Şiiri ve Hikâyelerinde) -2-	Murat URAZ
Unesco Millî Komisyonu Gelenek, Halk Sanatı ve Ed. na önem verecek T.F.A.	
Fikret Otyam'ın "Gide Gide Anadolu" Fotoğrafları	T.F.A.
Senirkent'te Nişan Gelenekleri	Muhsin DURUCAN
I. Uluslararası Türk Folklor Semineri	İhsan HİNÇER
Gerçek Kelimesi Üzerine	Abdülkadir İNAN
Malatya Manileri	Ahmet ŞENTÜRK
Şarkışla ve Yöresi'nden Bilmeceler	M. Sabri KOZ
Acıyurt Köyünden Bir Masal : Kustum Kusak	Doğan KAYA

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 293

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

esnaf ve
sanatkâra

(Basın: 20946/60539 — 138)

EM

345